

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Ελληνική*
Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Οι παρεκβάσεις στο πρώτο βιβλίο του Ηροδότου και ο
λειτουργικός τους ρόλος στην κύρια ιστορική αφήγηση**

Μαρία Γιάγκου

Επιβλέπων Καθηγητής
Καζαντζίδης Γιώργος

Ιανουάριος 2016

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Οι παρεκβάσεις στο πρώτο βιβλίο του Ηροδότου
και ο λειτουργικός τους ρόλος στην κύρια ιστορική αφήγηση**

Μαρία Γιάγκου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Καζαντζίδης Γιώργος**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιανουάριος 2016

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τον λειτουργικό ρόλο των παρεκβάσεων στο πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου (Κλειώ) καθώς και τη συσχέτισή τους με την κύρια ιστορική αφήγηση. Συγκεκριμένα σ' αυτήν τη διατριβή εξετάζονται οι εξής νουβέλες: Γύγης και Κανδαύλης, Κροίσος και Σόλων, η ιστορία του Άδραστου, η ιστορία του Αστυάγη και του Άρπαγου και το ανέκδοτο του Αρίωνα με το δελφίни.

Παράλληλα, εξετάζονται συγκεκριμένα μοτίβα που επαναλαμβάνονται στις εν λόγω νουβέλες όπως είναι η παρέμβαση των θεών, η κυκλική σύνθεση, το σχήμα ύβρις – τίσις, το μοτίβο του ψευτοδιλήμματος, το μοτίβο της ανάκρισης κ.ά. και καταδεικνύεται ότι παρά τη διαφοροποιημένη μορφική και περιεχομενολογική τους σύσταση δεν λειτουργούν αποσπασματικά αλλά κατέχουν σημαντικό ρόλο εμβαθύνοντας, αιτιολογώντας και ενισχύοντας την κύρια ιστορική αφήγηση.

Summary

This dissertation examines the functional role of digressions in the first book of Herodotus Histories (Clio) along with their correlation with the main historical narration. This dissertation examines the following stories: Gyges and Candaules, Croesus and Solon, the story of Adrastus, the story of Astyages and Arpagus and the story of Arion and the dolphin.

Alongside, specific patterns that are repeated in these novels and are examined are intervention of the gods, the circular composition, the shape hubris - tisis, the pattern of false dilemma and the pattern of interrogations and is demonstrated that, despite their differentiated form and content composition, they do not function fragmentally but they play an important role in deepening, justifying and reinforcing the main historical narration.

Ευχαριστίες

Αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις βαθύτατες ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Γιώργο Καζαντζίδα, που ήταν δίπλα μου σε όλη τη διάρκεια της μεταπτυχιακής μου διατριβής στηρίζοντας την προσπάθειά μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου Νεόφυτο για την αμέριστη συμπαράστασή του, καθώς επίσης και τα δύο μου παιδιά που υπομονετικά με ανέχτηκαν τις ώρες που εγώ αφιέρωνα στη μελέτη μου.

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	8
1.1	Βιβλιογραφική ανασκόπηση	8
1.2	Μπορούν οι παρεκβάσεις να συσχετιστούν με την κύρια ιστορική αφήγηση;.....	10
2	Οι παρεκβάσεις της «Κλειούς». Μια πρώτη γνωριμία	13
2.1	Η παρέκβαση / νουβέλα της ιστορίας του Κανδαύλη και της γυναίκας του.....	13
2.2	Η παρέκβαση / νουβέλα του διαλόγου Κροίσου και Σόλωνα περί ευτυχίας.....	14
2.3	Η παρέκβαση / νουβέλα της ιστορίας του Αδράστου.....	15
2.4	Η παρέκβαση / νουβέλα της ιστορίας του Αστυάγη και του Άρπαγου.....	16
2.5	Η παρέκβαση / ανέκδοτο του Αρίωνα.....	16
3.	Η λειτουργική σχέση των παρεκβάσεων με την κύρια ιστορική αφήγηση	18
3.1	Ο λειτουργικός ρόλος της νουβέλας της ιστορίας του Γύγη και του Κανδαύλη.....	18
3.2	Ο λειτουργικός ρόλος της νουβέλας του Κροίσου και του Σόλωνα περί ευτυχίας.....	21
3.3	Ο λειτουργικός ρόλος της νουβέλας του Αδράστου.....	24
3.4	Ο λειτουργικός ρόλος της ιστορίας του Αστυάγη και του Άρπαγου.....	28
3.5	Ο λειτουργικός ρόλος του ανεκδότου του Αρίωνα.....	30
4.	Κοινά μοτίβα στις παρεκβάσεις	33
4.1	Τα θύματα που γίνονται θύτες.....	33
4.2	Το σχήμα ύβρις - τίσις.....	34
4.3	Το μοτίβο του ψευτοδιλήματος.....	34
4.4	Η εμπλοκή ενός βασικού χαρακτήρα.....	35
4.5	Η θεία παρέμβαση.....	35
4.6	Το μοτίβο της ανάκρισης.....	36
4.7	Τα παραδείγματα προς αποφυγή των βαρβάρων.....	37
4.8	Το μοτίβο της κυκλικής σύνθεσης.....	38
5.	Συμπεράσματα	39
6.	Βιβλιογραφία	40

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει γενικούς ορισμούς της διατριβής μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης ενώ παράλληλα δίνει απαντήσεις και στα ερωτήματα του πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται οι παρεκβάσεις και πώς σχετίζονται με την κύρια ιστορική αφήγηση.

1.1 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Οι παρεκβάσεις είναι μια πολύ συνηθισμένη αφηγηματική πρακτική που χρησιμοποιεί ο Ηρόδοτος. Σύμφωνα και με την εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος – Λαρούς – Μπριτάννικα οι παρεκβάσεις του Ηρόδοτου παρέχουν πλήθος γεωγραφικών και εθνολογικών πληροφοριών ή ως νουβέλες συναρπάζουν τον αναγνώστη και του προσφέρουν πληρέστερη άποψη των πραγμάτων. Το μειονέκτημά τους όμως είναι ότι τον δυσκολεύουν να παρακολουθήσει την πορεία των γεγονότων.

Σύμφωνα με τη Ζωή Σπανάκου (1995: 22) με τον όρο παρεκβάσεις ή παρενθήκες χαρακτηρίζουμε τη διακοπή της κανονικής ροής της ιστορικής αφήγησης μέσω αναφοράς σε γεωγραφικά, εθνολογικά και θρησκευτικά γεγονότα ή παρουσιάζοντας πληροφορίες για ένα πρόσωπο με σκοπό να φωτιστούν τα κίνητρα των πράξεών του. Για το ίδιο θέμα η Stevenson (2010: 432) σημειώνει ότι *«παρέκβαση είναι μια προσωρινή απόκλιση από το κύριο θέμα»*.

Θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε μια πολύ εύστοχη παρατήρηση του Μαρωνίτη (1964: 77) ο οποίος χαρακτηρίζει τις παρεκβάσεις στον Ηρόδοτο ως «πέτρα του σκανδάλου για τη φιλολογική και ιστορική κριτική» εφόσον ξενίζουν με την παρουσία και την ένταξή τους στα βασικά γεγονότα μιας ιστορικής αφήγησης σε τέτοιο βαθμό που δίνουν μερικές φορές την εντύπωση ότι διασπούν ή διαλύουν εντελώς (σύμφωνα με κάποιους μελετητές) τη βασική συνοχή του έργου.

Το πόσο σημαντικές είναι οι παρεκβάσεις, όπως προσθέτει ο Μαρωνίτης (1964: 77), φαίνεται και από το γεγονός ότι ο Jacoby (1913: 205) χωρίζει το ηροδότειο έργο σε κύρια διήγηση (Haupter-Zahlung) και σε παρεκβάσεις (Exkurses). Προχωρώντας ένα βήμα πιο πέρα ο Jacoby χωρίζει τις παρεκβάσεις σε γνήσιες και μη γνήσιες. Ως γνήσιες αποκαλεί όσες διακόπτουν μια βασική ενότητα χωρίς όμως να την διασπούν λειτουργώντας ως υποσημειώσεις. Αυτό όμως δεν συμβαίνει με τις μη γνήσιες παρεκβάσεις οι οποίες έχουν μεγαλύτερη έκταση και περιλαμβάνουν γεωγραφικές και εθνογραφικές πληροφορίες.

Ο Jacoby (1913: 205) δίνει μια πολύ μεγαλύτερη έκταση στα χωρία που ονομάζει ως Exkurses χωρίζοντάς τες σε τρεις βασικές κατηγορίες, στις μη πραγματικές που αποσκοπούν να εισαγάγουν υλικό που δεν θα μπορούσε να τοποθετηθεί λειτουργικά οπουδήποτε αλλού στην κύρια διήγηση, στις πραγματικές που αποτελούν παρεκβάσεις μικρής ή μηδαμινής λειτουργικής αξίας και θα μπορούσαν να λείπουν χωρίς να προκαλέσουν σοβαρό ακρωτηριασμό στη βασική ιστορική αφήγηση και σε εκείνες που προσθέτουν πολύ σημαντικό υλικό που δεν μπορούσε να ενσωματωθεί σε κανένα άλλο σημείο της βασικής αφήγησης.

Ο Erbse (1961: 239) θεωρεί ότι οι παρεκβάσεις αποτελούν μόνο τα σημεία της διήγησης που κατονομάζονται από τον Ηρόδοτο ως «*παρενθήκες*». Ο Erbse επισημαίνει ότι μόνο σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να γίνει λόγος για παρέκβαση εφόσον όλες οι άλλες πληροφορίες θεωρούνται βασικό κομμάτι της κύριας ιστορικής αφήγησης. Χρησιμοποιεί επίσης έναν άλλο όρο που συναντάται στον Ηρόδοτο, τον όρο «*προσθήκη*». Σε αντίθεση με τις παρεκβάσεις ορίζει τις προσθήκες ως φαινομενικές παρεκκλίσεις που αποτελούν όμως απαραίτητες πληροφορίες για τη διασάφηση, αιτιολογία ή ερμηνεία ενός μέρους της αφήγησης.

Ο Μαρωνίτης (1964: 77) χωρίζει τις προσθήκες στον Ηρόδοτο σε εθνογραφικές ή γεωγραφικές και νουβέλες ή ανέκδοτα. Όσον αφορά στις εθνογραφικές ή γεωγραφικές προσθήκες αναφέρει ότι αυτές ικανοποιούν το ενδιαφέρον του ίδιου του ιστορικού αλλά

και των Ελλήνων της εποχής για τη γεωγραφία του βορρά, της Ασίας και της Αιγύπτου, θεωρώντας ότι οποιαδήποτε προσπάθεια περαιτέρω συσχέτισης των πληροφοριών αυτών με συγκεκριμένες πτυχές της κύριας ιστορικής αφήγησης είναι περιττή και άσκοπη. Όσον αφορά στις νουβέλες και τα ανέκδοτα αναφέρει ότι κινούνται είτε στο επίκεντρο είτε στις παρυφές της κύριας ιστορικής αφήγησης και λειτουργούν ερμηνευτικά ή υποβοηθητικά. Σύμφωνα με τον Μαρωνίτη (1964: 77) οι νουβέλες μπορούν να καταταχθούν σε συστατικές, αιτιολογικές, παραινετικές και ιστορικές.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι ο Μαρωνίτης (2009: 15) ορίζει τις νουβέλες και τα ανέκδοτα ως μέρη της ηροδότειας ιστορίας που αν και δεν αυτονομούνται δεν καταργούν σε καμιά περίπτωση την ενότητα της ιστορικής αφήγησης. Την ίδια στιγμή έχουν «διακριτή ταυτότητα» διεκδικώντας κάποιο διακριτό ρόλο που θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Ο Μαρωνίτης παράλληλα χρησιμοποιεί και τον όρο «*παρενθήκες*», για να ονοματίσει τις νουβέλες και τα ανέκδοτα αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι «*εισβάλλουν στην κοίτη της ιστορικής περιγραφής*». Στο σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το γεγονός ότι αν και ο ίδιος δεν θεωρεί ότι μπορεί να γίνει σαφής διάκριση των δύο ειδών παρεκβάσεων (νουβέλας και ανέκδοτου) προχωρά σε μια, μάλλον λεπτή και προσεγμένη, μορφική διαφοροποίησή τους, σημειώνοντας ότι η νουβέλα είναι πιο εκτεταμένη και εκτυλίσσεται με δραματική ένταση ενισχύοντας τις ανθρωπολογικές πτυχές της ηροδότειας ιστορίας ενώ το ανέκδοτο, ως πιο συνοπτική μορφή παρέκβασης, σχολιάζει με ελαφριά και ενίοτε «*ευτράπελη διάθεση*» κάποιο γεγονός.

1.2 Μπορεί η κύρια αφήγηση να συσχετιστεί με τις παρεκβάσεις;

Οι περισσότεροι μελετητές του ηροδότειου έργου πιστεύουν ότι υπάρχει διασύνδεση της βασικής ιστορίας και των παρεκβάσεων. Συγκεκριμένα ο Marincola (2006: 13) σημειώνει ότι οι παρεκβάσεις εξυπηρετούν τους βασικούς στόχους του Ηρόδοτου («*ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά*»). Έτσι παρά το ότι μπορεί να φαίνονται μακριά από την κύρια ιστορία, εντούτοις παρέχουν ενισχυτικές πληροφορίες της κύριας αφήγησης ή δημιουργούν το αναγκαίο υπόβαθρο για την κύρια αφήγηση.

Όπως εισηγείται ο Griffiths (2006: 130) οι παρεκβάσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται ως συναφείς αποκλίσεις από ένα κύριο πυρήνα αφήγησης που εξυπηρετούν συγκεκριμένο σκοπό.

Οι παρεκβάσεις αυτές, κατά τον Σκουτερόπουλο (2011:19), συνδέονται λειτουργικά με το υπόλοιπο έργο εφόσον αποτελούν μικρογραφία αυτού που συμβαίνει συνολικά σε όλο το έργο. Ο ιστορικός δηλαδή εντάσσει αυτά τα γεγονότα με αφορμή κάποιο σημείο της αφήγησης, ώστε να αναδείξει τις σχέσεις τους με το συνολικό έργο.

Η Gray (2002: 291) αποκαλεί τις παρεκβάσεις «μικρές ιστορίες» που φαίνεται να αλληλεπιδρούν με άλλες αφηγήσεις του ηροδότειου έργου λειτουργώντας συμπληρωματικά. Πολύ χαρακτηριστική είναι επίσης η επισήμανσή της ότι οι παρεκβάσεις ξαναζωντανεύουν σκηνές του παρελθόντος, για να φωτίσουν το μέλλον.

Ο Payern (2004: 253) υποστηρίζει ότι η χρήση της παρενθήκης είναι ένα πολύ αποτελεσματικό μέσο που διαθέτει ο ιστορικός, ώστε να διασφαλίσει την πρόσληψη του νοήματος από τον αναγνώστη. Σε αυτή τη διαδικασία *«τοποθετούνται τα γεγονότα στον χρόνο στη διαμορφωτική και γνωστική διάσταση του λόγου»*. Μέσα σε αυτή την οπτική θεωρεί τις παρεκβάσεις ως απλοποιημένες μορφές γεγονότων που συνάπτονται λειτουργικά με την κύρια ιστορική αφήγηση.

Ο Waters (1966: 157) τονίζει πως οι παρεκβάσεις του Ηροδότου μπορούν να ιδωθούν ως αναδρομές επισημαίνοντας πως τα ομηρικά έπη αποτέλεσαν το πρότυπο για τη δομή που ακολούθησε ο Ηρόδοτος στην αφήγησή του. Επίσης η De Jong (1987: 81) επεκτείνοντας το σκεπτικό του Waters προσθέτει ότι ο Ηρόδοτος διευρύνει την ιστορική του αφήγηση με αναλήψεις και προλήψεις που εισάγουν επικουρικά πληροφορίες για λαούς και χώρες και δημιουργούν το σκηνικό μέσα στο οποίο θα εξελιχθούν τα γεγονότα της κύριας διήγησης ή παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες που βοηθούν τους αναγνώστες να παρακολουθήσουν και να εκτιμήσουν όσα ακολουθούν ή προηγούνται.

Μήπως όμως η κριτική της πρακτικής αυτής του Ηροδότου γίνεται σε λανθασμένη βάση; Σύμφωνα με τον Meier (1987: 41) είναι λανθασμένη η προσπάθεια να αντιμετωπίζεται το έργο του Ηρόδοτου από την σκοπιά της ιστορίας ως πιστής καταγραφής γεγονότων και αιτιών που οδηγούν σε μια συγκεκριμένη αλλαγή της ροής των συμβάντων, γιατί η ιστορία όπως την γνωρίζουμε σήμερα δεν υπήρχε και ο Ηρόδοτος δεν είχε γνώση αυτού

του φαινομένου που αποκαλείται «ιστορία» από εμάς σήμερα. Συνεπώς, οι παρεκβάσεις του ιστορικού δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται μέσα από τη σκοπιά ενός ιστορικού μοντέλου αλλά να τύχουν μιας διαφορετικής θεώρησης. Την άποψη αυτή επικροτεί και ο Frankel (1960) που ισχυρίζεται ότι οι παρεκβάσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται παρατακτικά χωρίς να γίνεται προσπάθεια διασύνδεσής τους.

Κεφάλαιο 2

Οι παρεκβάσεις της «Κλειούς» Μια πρώτη γνωριμία...

Σύμφωνα και με τον διαχωρισμό του Μαρωνίτη (2009: 19) στο πρώτο βιβλίο του Ηροδότου μπορούμε να εντοπίσουμε τέσσερις νουβέλες και ένα ανέκδοτο. Οι νουβέλες αφορούν:

- την αφήγηση της ιστορίας του Κανδαύλη και της γυναίκας του,
- τον διάλογο Κροΐσου και Σόλωνα περί ευτυχίας,
- την ιστορία του Αδράστου,
- και την ιστορία του Αστυάγη και του Άρπαγου.

Το ανέκδοτο του πρώτου βιβλίου αφορά την ιστορία του Αρίωνα που τελικά διασώζεται από ένα δελφίνι.

2.1. Η παρέκβαση / νουβέλα της ιστορίας του Κανδαύλη και της γυναίκας του

Ο Κανδαύλης, βασιλιάς των Λυδών, ερωτευμένος με τη γυναίκα του και πολύ περήφανος για την ομορφιά της, προτείνει στον πιστό του ακόλουθο Γύγη να κρυφτεί στα ιδιαίτερα διαμερίσματά τους και να την παρακολουθήσει καθώς θα βγάζει τα ρούχα της. Ο Γύγης γνωρίζει πόσο ατιμωτική και επικίνδυνη είναι η πράξη αυτή και κάνει ότι μπορεί για να αρνηθεί την επονείδιστη πράξη που του ζητά να κάνει ο αφέντης του. Αντιλαμβανόμενος όμως ότι δεν υπάρχουν περιθώρια διαφυγής ή άρνησης, ώστε να αποφύγει να εκτελέσει

την επιθυμία του αφέντη του πείθεται να την ικανοποιήσει. Καταστρώνοντας το σχέδιο του είπε να κρυφτεί πίσω από την πόρτα, για να την δει, όταν θα έβγαζε τα ρούχα της. Ύστερα θα μπορούσε να ξεγλιστρήσει από το δωμάτιο χωρίς να γίνει αντιληπτός. Η γυναίκα όμως αντιλαμβάνεται τον Γύγη και αποφασίζει να τιμωρήσει τον Κανδαύλη με τον χειρότερο τρόπο θέτοντας ως δίλημμα στον Γύγη να σκοτώσει τον βασιλιά του και να γίνει ο ίδιος βασιλιάς παίρνοντας τη βασίλισσα για γυναίκα του ή να θανατωθεί ο ίδιος. Ο Γύγης επιλέγει τον πρώτο δρόμο και παίρνει την εξουσία αφού το μαντείο των Δελφών αποδέχεται τη βασιλεία του. Έτσι μια νέα δυναστεία, η δυναστεία των Μερμνάδων αντικαθιστά τη δυναστεία των Ηρακλειδών.

2.2 Η παρέκβαση / νουβέλα του διαλόγου Κροίσου και Σόλωνα περί ευτυχίας

Ο βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος, ξακουστός σε όλο τον κόσμο για τα αμύθητα πλούτη του, πίστευε ότι ήταν ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος του κόσμου. Κάποτε τον επισκέφτηκε ο Σόλωνας, ένας από τους σοφούς της αρχαιότητας. Ο Κροίσος έδειξε στον σοφό τους αμύθητους θησαυρούς του ρωτώντας τον ποιο θεωρεί ως τον πιο ευτυχισμένο άνθρωπο στον κόσμο, αναμένοντας φυσικά να υποδείξει τον ίδιο. Ο Σόλωνας όμως, εκπλήσσοντας τον συνομιλητή του, αποκρίθηκε ότι ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος που γνώρισε ποτέ ήταν ο Αθηναίος βασιλιάς Τέλλος. Στον απορημένο βασιλιά αιτιολόγησε την επιλογή του εξηγώντας ότι ο Τέλλος απέκτησε καλούς και άξιους γιους, απέκτησε γερά και υγιή εγγόνια και στη συνέχεια πέθανε ένδοξα ως στρατιώτης τυχαίνοντας τιμημένης ταφής και πλούσιας δόξας. Ο Κροίσος τότε τον ρώτησε ποιον θεωρεί ως τον δεύτερο πιο ευτυχισμένο άνθρωπο, όντας σίγουρος ότι θα έπαιρνε τουλάχιστον τη δεύτερη θέση. Τότε ο Σόλωνας του ανέφερε τον Κλέοβη και τον Βίτωνα που είχαν ένδοξο θάνατο στο ναό της Ήρας αφού προηγουμένως μετέφεραν τη μητέρα τους με άμαξα στο ναό της μεγάλης θεάς. Οι Αργείοι μάλιστα, για να τους τιμήσουν έφτιαξαν τα αγάλματα των δύο αδερφών και τα αφιέρωσαν στους Δελφούς. Ο Κροίσος θύμωσε με τον Σόλωνα αλλά ο Σόλων του απάντησε ότι για να θεωρείται κάποιος ευτυχισμένος πρέπει πρώτα να εξεταστεί η πορεία του και το τέλος του (*«Μηδένα προ του τέλους μακάριζε»*). Ο Κροίσος έδωσε τον Σόλωνα με περιφρόνηση όμως μετά την αναχώρηση του μεγάλου σοφού πλήθος συμφορών βρήκαν τον Κροίσο. Ο γιος του σκοτώθηκε στο κυνήγι, ενώ ο ίδιος συνελήφθη από τον βασιλιά των Περσών Κύρο και καταδικάστηκε σε θάνατο στην πυρά. Την ώρα που βρισκόταν στην πυρά ο Κροίσος θυμήθηκε τα λόγια του Σόλωνα και φώναξε

μετανιωμένος τρεις φορές «Σόλων! Σόλων! Σόλων!». Ο Κύρος γεμάτος απορία αφού έμαθε πρώτα τον λόγο της επίκλησης του Κροίσου του χάρισε τη ζωή και τον κράτησε κοντά του ως έμπιστο σύμβουλό του.

2.3 Η παρέκβαση / νουβέλα της ιστορίας του Αδράστου

Ο Άδραστος ήταν εγγονός του βασιλιά Μίδα της Φρυγίας και η ιστορία του, όπως αναφέρεται από τον Ηρόδοτο είναι τραγική, καθώς η μοίρα φαίνεται να τον χτυπά αδυσώπητα. Πριν ενηλικιωθεί καταδικάστηκε σε εξορία επειδή σκότωσε κατά λάθος τον αδελφό του. Ο Άδραστος καταφεύγει στον Κροίσο, τον θρυλικό βασιλιά της Λυδίας, αναζητώντας άσυλο. Εκείνος τον δέχεται και τον καθαρίζει από το «άγος». Ο Κροίσος όμως βρίσκεται σε δύσκολη περίοδο της ζωής του, αφού βλέπει σε ένα όνειρο ότι θα χάσει τον γιο του Άτη, χτυπημένο από σιδερένια αιχμή. Έτσι βιάζεται να τον παντρέψει και θεωρεί ότι τον έσωσε. Εκείνη την εποχή όμως παρουσιάστηκε στον Όλυμπο της Μυσίας ένας άγριος κάπρος που λυμαίνεται τα σπαρτά των Μυσών, οι οποίοι ζητούν από τον Κροίσο τη συνδρομή του γιου του, για να εξολοθρεύσουν τον κάπρο. Ο Κροίσος αρνείται κατηγορηματικά, όμως, μετά από πιέσεις που δέχεται από τον Άτη, αναγκάζεται να συγκατανεύσει. Ο μοιραία άτυχος Άδραστος, επιλέγεται από τον βασιλιά να προφυλάξει τον γιο του αλλά ο Άδραστος στοχεύοντας τον κάπρο αστοχεί και σκοτώνει τον Άτη. Ο Άδραστος ζητά να σφαγεί τελετουργικά πάνω στο σώμα του Άτη. Ο Κροίσος όμως τον συγχωρεί θεωρώντας όλες τις κακοτυχίες του απόρροια εκδίκησης των θεών και όχι προσωπικό του φταίξιμο. Παρόλα αυτά ο Άδραστος δεν συγχωρεί τον εαυτό του και αυτοκτονεί πάνω στον τάφο του Άτη.

2.4 Η παρέκβαση / νουβέλα της ιστορίας του Αστυάγης και του Άρπαγου

Ο Αστυάγης βασιλιάς των Μήδων είχε μια κόρη τη Μανδάνη. Σε ένα όνειρό του είδε ότι η κόρη του ούρησε τόσο πολύ που πλημμύρισε την Ασία ολόκληρη. Σε ένα δεύτερο όνειρο είδε ότι από το αιδού της κόρης του φύτρωσε ένα κλήμα που άπλωσε πάνω σε ολόκληρη την Ασία. Ζητώντας εξήγηση του ονείρου από τους ονειροκρίτες έμαθε ότι το όνειρο σημαίνει πως στη θέση του μέλλεται να βασιλεύσει ο γιος της κόρης του. Έτσι ο Αστυάγης αναθέτει στον Άρπαγο, ένα συγγενή του, να σκοτώσει τον καρπό του γάμου αυτού γιατί θεωρούσε ότι θα του έπαιρνε τον θρόνο. Ο Άρπαγος παρακούοντας και μη θέλοντας να

μιανθεί παραδίδει το βρέφος στον Μιτραδάτη, ένα βοσκό, με την εντολή να το παρατήρει στο βουνό. Εκείνος το λυπάται και το προστατεύει παρουσιάζοντας ως το νεκρό βρέφος τον γιο του, που είχε έρθει στον κόσμο νεκρός. Ο Κύρος μεγαλώνει και σε ηλικία δέκα ετών γίνεται αντιληπτή η ταυτότητά του σε ένα καυγά. Ο Αστυάγης θέλοντας να τιμωρήσει τον Άρπαγο που τον παράκουσε σφάζει τον γιο του και του τον δίνει για να τον φάει σε δείπνο που παρέθεσε. Στέλλει επίσης τον Κύρο πίσω στην Περσία θεωρώντας, μετά από συμβουλή των μάγων, ότι πλέον δεν κινδυνεύει ο θρόνος του. Ο Άρπαγος όμως εκδικείται τον Αστυάγη και βάζει στο μυαλό του Κύρου την ιδέα να εκστρατεύσει ενάντια στον Αστυάγη, εφόσον εκείνος αποπειράθηκε να τον δολοφονήσει. Ο Κύρος όμως έπρεπε να πάρει με το μέρος του τους Πέρσες και τους έπεισε τάζοντάς τους μια απείρως καλύτερη ζωή από εκείνη που ζούσαν. Όταν οι Πέρσες εκστρατεύουν εναντίον της Μηδίας ο Αστυάγης κάνει το λάθος να αναθέσει την αρχιστρατηγία του στρατεύματος στον Άρπαγο, ξεχνώντας πόσο τον είχε προσβάλει και τιμωρήσει μέσω της δολοφονίας του γιου του. Ο Αστυάγης πείθει τους Λυδούς να αυτομολήσουν στον στρατό των Περσών και έτσι η βασιλεία του Αστυάγη λαμβάνει τέλος.

2.5 Η παρέκβαση / ανέκδοτο του Αρίωνα

Κάποτε, ο λυρικός ποιητής Αρίων αποφάσισε να ταξιδέψει στη Σικελία για να εξασφαλίσει τα προς το ζην. Αφού κατάφερε να κερδίσει πολλά χρήματα ξεκίνησε το ταξίδι της επιστροφής μ' ένα κορινθιακό πλοίο. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού όμως, οι ναύτες αποφάσισαν να τον ληστέψουν και να τον πετάξουν στη θάλασσα. Οι παρακλήσεις του Αρίωνα να του χαρίσουν τη ζωή με αντάλλαγμα χρήματα δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα. Έτσι ο λυρικός ποιητής τους παρακάλεσε να τον αφήσουν να τραγουδήσει πριν από το θάνατό του. Οι ναύτες δέχθηκαν το αίτημά του. Τότε ο Αρίωνας τραγούδησε τον «όρθιο νόμο», έναν ύμνο προς τον θεό Απόλλωνα. Στη συνέχεια έπεσε στη θάλασσα όπως του είχαν ζητήσει οι ναύτες. Ο θεός Απόλλωνας όμως εισάκουσε τις προσευχές του. Ένα δελφίνι, που θεωρούνταν το ιερό ζώο του Απόλλωνα, τον πήρε στη ράχη του και τον έβγαλε στο ακρωτήριο Ταίναρο. Από εκεί, ο Αρίων πήγε πεζός στην Κόρινθο, όπου ανέφερε τα γεγονότα στον Περίανδρο. Αυτός κράτησε τον Αρίωνα και όταν επέστρεψαν οι ναύτες τους ζήτησε να του αφηγηθούν την εξέλιξη του ταξιδιού τους. Οι ναύτες αρχικά ψεύδονται αλλά ο βασιλιάς παρουσιάζει μπροστά τους τον Αρίωνα ολοζώντανο. Το αρχικό τους ξάφνιασμα ακολουθεί η παραδοχή του εγκλήματός τους. Τελικά, βρίσκουν τον θάνατο τιμωρούμενοι για το έγκλημά τους.

Κεφάλαιο 3

Η λειτουργική σχέση των παρεκβάσεων με την κύρια ιστορική αφήγηση

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται ο λειτουργικός ρόλος των παρεκβάσεων με την κύρια ιστορική αφήγηση και εντοπίζονται σημεία συσχέτισης και αλληλεπίδρασής τους.

3.1 Ο λειτουργικός ρόλος της νουβέλας της ιστορίας του Κανδαύλη και της γυναίκας του

Στη βιβλιογραφία που αφορά το ιστορικό έργο του Ηρόδοτου αρκετοί μελετητές ισχυρίζονται ότι οι νουβέλες/παρεκβάσεις του Ηρόδοτου είναι εντελώς ξεκομμένες από την ευρύτερη ιστορική αφήγηση. Τέτοιοι ισχυρισμοί είναι κατά τη γνώμη μας αβάσιμοι εφόσον κάτι τέτοιο θα καθιστούσε τις παρεκβάσεις αυτές εντελώς αχρείαστες, γεγονός που δεν μπορεί γίνει αποδεκτό για το σύνολο του ηροδότειου έργου το οποίο διέπει μια αυστηρή αιτιοκρατία, από την άποψη ότι κάθε τι που γράφεται διασυνδέεται λειτουργικά με ένα άλλο γεγονός της ιστορικής αφήγησης.

Με βάση την πιο πάνω θέση λοιπόν θα επιχειρήσουμε να διασυνδέσουμε την εν λόγω παρέκβαση με την κύρια ιστορική αφήγηση. Στην αρχή του πρώτου βιβλίου των Ιστοριών ο Ηρόδοτος επιχειρεί να παρουσιάσει τα κύρια επιχειρήματα της σύγκρουσης των

Ελλήνων με τους Πέρσες. Από τη μια οι Πέρσες θεωρούν υπαίτιους της σύγκρουσης τους Φοίνικες, οι οποίοι άρπαξαν την Ιώ του Ινάχου. Οι Έλληνες ως απάντηση άρπαξαν την Ευρώπη και στη συνέχεια την κόρη του βασιλιά της Κολχίδας, Μήδεια. Ο Πάρις, στη συνέχεια, από την πλευρά των Περσών άρπαξε την Ελένη προκαλώντας ξανά τους Έλληνες, οι οποίοι έδωσαν στη σύγκρουση Ελλήνων-Περσών μια νέα διάσταση εκστρατεύοντας στην Τροία. Από την άλλη οι Φοίνικες διατείνονται ότι την Ιώ δεν την άρπαξαν χωρίς την θέλησή της αλλά με τη συγκατάθεσή της, αφού η ίδια έμεινε έγκυος από τον καπετάνιο του καραβιού τους.

Ο Ηρόδοτος δεν συμερίζεται καμιά από τις πιο πάνω θέσεις αλλά υποστηρίζει ως τον κύριο υπεύθυνο της σύγκρουσης των δύο κόσμων τον Κροίσο, ο οποίος έκανε φόρου υποτελείς τους Ίωνες και τους Αιολείς και τους Δωριείς της Μ. Ασίας, ενώ μέχρι τότε οι Έλληνες ήταν ελεύθεροι. Επειδή λοιπόν ο Κροίσος ήταν ο κύριος αίτιος της σύγκρουσης του ελληνικού κόσμου και των Περσών έπρεπε δικαιολογημένα να πληρώσει αφού, όπως ισχυρίζεται ο Ηρόδοτος, *«τὴν ἀνθρωπηὴν ὧν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν τῶντῶ μένουσαν...»*.

Γιατί όμως ο Ηρόδοτος παρεμβάλλει ανάμεσα στα κύρια γεγονότα της αφήγησης την ιστορία του Γύγη και του Κανδαύλη; Γιατί ακριβώς χωρίς αυτή δεν θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε με ποιον τρόπο ο Κροίσος κατέλαβε την εξουσία. Χωρίς την δολοφονία του Κανδαύλη και την ανάληψη της εξουσίας από τον Γύγη, ο Κροίσος θα παρέμενε ένας απλός θνητός. Άλλωστε, ακόμα και η ίδια η Πυθία δίνει ως έναν εκ των δύο λόγων για την πτώση του Κροίσου, που θεωρείται όπως έχουμε πει ως ο κύριος αίτιος της έχθρας Ελλήνων και Περσών, την κατάρα που έπεσε στον οίκο του Γύγη. Αν και ο Γύγης μέσα στη νουβέλα δεν φαίνεται ως ο κύριος υπαίτιος και ο απόλυτος υπεύθυνος για τη δολοφονία του Κανδαύλη, η δυναστεία των Μερμνάδων τελικά δυστυχεί εξαιτίας του γεγονότος αυτού. Τα χέρια του Γύγη είναι βυθισμένα στο αίμα του τελευταίου βασιλιά των Ηρακλειδών και αυτό δεν μπορεί να μείνει ατιμώρητο με βάση την αυστηρή αιτιότητα που διέπει την ηροδότεια ιστορία. Όπως άλλωστε αναφέρει και ο Sait (1978) ο Γύγης αν και σκοτώνει καταναγκαστικά τον κύριο του ακολουθώντας τις *«επίβουλες οδηγίες μιας γυναίκας»*, διαπράττει εντούτοις ένα αδίκημα, εφόσον καταλαμβάνει το αξίωμα του κυρίου του στο οποίο δεν είχε κανένα δικαίωμα. Κανείς δεν μπορεί εντούτοις να ισχυριστεί ότι ο Γύγης δεν είναι ένα τραγικό πρόσωπο και μάλιστα δύο φορές. Πρώτον γιατί αναγκάζεται να δει τη βασίλισσα γυμνή και δεύτερο γιατί αναγκάζεται να σκοτώσει

τον βασιλιά του για να γλιτώσει τη ζωή του. Το έγκλημά του όμως αυτό δεν το πληρώνει ουσιαστικά ο ίδιος αλλά ο απόγονός του στην πέμπτη γενιά, ο Κροίσος.

Παρά την τραγικότητά της, όμως, η περίπτωση του Γύγη ιδωμένη αυστηρά ορθολογιστικά αφήνει περιθώρια αντίδρασης στον Γύγη. Αν αρνούμενος την απαίτηση του αφέντη του αυτοκτονούσε τότε θα διακοπτόταν η αλυσιδωτή εξέλιξη των γεγονότων. Αν πάλι αρνούμενος να σκοτώσει τον αφέντη του, έχανε τη ζωή του, δεν θα συνέχιζε η κατάρα του οίκου των Μερμνάδων που πλήττει τελικά τον Κροίσο στην πέμπτη γενιά.

Ο Κροίσος όμως δεν παρουσιάζεται εκ προοιμίου ως το πρόβατο επί σφαγή ενός προαναγγελθέντος θανάτου. Ένας άλλος λόγος που προκαλείται η πτώση του είναι το λάθος που έκανε να υπερβεί τις δυνατότητές του. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Κροίσος θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί με περίσκεψη και σεβασμό το δώρο που ανέλπιστα του δόθηκε. Αντίθετα, η υπεροψία του τον οδηγεί τελικά στην τιμωρία. Η τιμωρία όμως έρχεται ως επισφράγισμα και της προειλημμένης εν πολλοίς απόφασης της μοίρας που έχει προδιαγράψει την τραγική του πορεία. Η νουβέλα του Γύγη και του Κανδαύλη λοιπόν παρουσιάζεται ως ο συνδετικός κροίσος της ιστορίας του Κροίσου, ενός πολύ σημαντικού λυδού βασιλιά, διάδοχου του Γύγη πρώτου βασιλιά της δυναστείας των Μερμνάδων.

Μια διαφορετική συσχέτιση εντοπίζει και ο Wolf (1964: 51), ο οποίος θεωρεί σκόπιμο να δοθεί η συγκεκριμένη εξέλιξη στην ιστορία του Γύγη και του Κανδαύλη (δολοφονία του βασιλιά κατ' εντολή της βασίλισσας), κάνοντας μια πολύ πετυχημένη διασύνδεση με την ιστορία του Μασίστη που παρουσιάζεται στο τρίτο βιβλίο του Ηροδότου. Στο εν λόγω επεισόδιο ο Ξέρξης, για να ξελογιάσει την κόρη του Μασίστη, Αρταΰντη της υπόσχεται ένα δώρο. Εκείνη ζητά να της χαρίσει ένα πολύχρωμο υφαντό, το οποίο του το είχε δωρίσει η γυναίκα του. Έτσι ο Ξέρξης παραβιάζει τη συζυγική πίστη και προκαλεί την εκδίκηση της βασίλισσας που ανύποπτη για τον δεσμό του Ξέρξη με την Αρταΰντη σκοτώνει τη γυναίκα του Μασίστη. Παρόμοια εξέλιξη έχουμε και στην ιστορία του Κανδαύλη στην οποία ο λυδός βασιλιάς προδίδει την εμπιστοσύνη της γυναίκας του εφόσον επιβάλλει σε ένα υποτακτικό του να την δει γυμνή, γεγονός που θεωρούνταν πράξη επαίσχυντη και επονεϊδιστη στους Λυδούς. Και στις δύο ιστορίες, λοιπόν, οι βασίλισσες (γυναίκα του Κανδαύλη και γυναίκα του Ξέρξη) θεωρούν ότι πρέπει να πάρουν εκδίκηση για την ντροπή που τους έχει προκληθεί. Η διαφορά είναι ότι στην

πρώτη ιστορία το θύμα είναι εντελώς αμέτοχο και αθώο σε σχέση με τα γεγονότα ενώ στην ιστορία του Κανδαύλη πληρώνει ο βασικός υπαίτιος των εξελίξεων, δηλαδή ο ίδιος ο λυδός βασιλιάς.

Ο Tourraix (1976: 369) κάνοντας ένα βήμα παρακάτω προχωρεί σε μια πολύ ευρύτερη διασύνδεση της ιστορίας του Γύγη και του Κανδαύλη με άλλες πενήντα περίπου ιστορίες της κύριας αφήγησης προσφέροντας μια καλή βάση για τη διατύπωση του επιχειρήματος ότι οι μικρές ιστορίες (παρενθήκες) στον Ηρόδοτο λειτουργούν στα πλαίσια ενός πολύ συχνά επαναλαμβανόμενου μοτίβου. Πιο συγκεκριμένα ο Tourraix διατυπώνει την άποψη ότι στις μοναρχικές κοινωνίες η εξουσία θεωρείται νόμιμη αν κατά τη μεταβίβασή της παρεμβαίνει το θηλυκό στοιχείο. Ενώ όμως στη βασική ιστορική αφήγηση η παρουσία των γυναικών είναι μάλλον παθητική με τις γυναίκες (Ιώ, Ευρώπη, Ελένη) να παρουσιάζονται ως θύματα της ανδρικής υπεροψίας, στην ιστορία του Κανδαύλη η βασίλισσα δρα όχι ως θύμα αλλά ως θύτης λαμβάνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στη μοίρα της και εν τέλει στη μοίρα ολόκληρου του βασιλείου. Ο γυναικείος παράγοντας, λοιπόν, λειτουργεί μεταβατικά και «αδιάρρηκτα συνδεδετικά», θα μπορούσαμε να πούμε, ώστε να γεφυρωθεί λειτουργικά η δράση των γενιών από τους άνδρες επιτελώντας ένα πολύ σταθεροποιητικό και, σε κάποιες περιπτώσεις, δυναμικό ρόλο.

Με βάση τις πιο πάνω παρατηρήσεις καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η νουβέλα του Γύγη και του Κανδαύλη δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως ξεκομμένη από την ευρύτερη ηροδότεια ιστορία εφόσον υπογραμμίζει, ενισχύει και αιτιολογεί βασικά ιστορικά γεγονότα που αναφέρονται από τον ιστορικό.

3.2 Ο λειτουργικός ρόλος της νουβέλας του Κροΐσου και του Σόλωνα περί ευτυχίας

Η συνομιλία του Σόλωνα και του Κροΐσου ανήκει στις νουβέλες παραδειγματικού τύπου κατά τον Μαρωνίτη (1964: 77) τις οποίες ο Ηρόδοτος χρησιμοποιεί, για να σχολιάσει και να ερμηνεύσει τα ιστορικά δρώμενα, να περιγράψει αντιλήψεις, νοοτροπίες και δοξασίες συγκεκριμένων ατόμων ή εθνών που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη του ιστορικού γίγνεσθαι ή να παρουσιάσει δικές του αντιλήψεις για διάφορα ζητήματα. Σε αυτή τη νουβέλα υπάρχει το έντονο παραμυθικό ύφος καθώς και ένας σαφής δραματικός ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας. Μπορούν επίσης να επισημανθούν χαρακτηριστικά

μοτίβα που αφορούν την ανθρώπινη ζωή όπως ότι πριν από τον θάνατο δεν μπορούμε να εκφράσουμε γνώμη για κανένα.

Όπως αναφέρει ο Shapiro (1996: 348) η παρέκβαση του Κροίσου και του Σόλωνα ενώ δεν συνδέεται άμεσα με τα γεγονότα, δημιουργεί ένα συγκεκριμένο φιλοσοφικό υπόβαθρο για ολόκληρη την αφήγηση του Ηροδότου. Παράλληλα, μέσω αυτής αναδεικνύεται ο ευμετάβλητος χαρακτήρας της ανθρώπινης ιστορίας. Χωρίς την παρέκβαση αυτή, συνεπώς, δεν μπορούμε να καταλάβουμε πώς ο Κροίσος τελικά χτυπιέται τόσο σκληρά χάνοντας την εξουσία του και τον γιο του Άτη. Η νουβέλα αυτή είναι ένα καλό παράδειγμα της αλαζονείας του λυδού μονάρχη που τελικά τιμωρείται.

Θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό να κάνουμε και μια άλλη διασύνδεση. Η τιμωρία του Κροίσου δεν έρχεται όπως είχε συμβεί με τον Γύγη μετά τον πέμπτο διάδοχο, αλλά αμέσως μετά την αποπομπή του Σόλωνα. Η εξέλιξη που δίνει ο Ηρόδοτος είναι πραγματικά καταπληκτική και αστραπιαία. Ο Κροίσος που δεν σεβάστηκε τον φιλοξενούμενό του τελικά τιμωρείται από έναν άλλο φιλοξενούμενό του, τον Άδραστο. Παρά το γεγονός ότι ο Κροίσος δείχνει κατά κάποιον τρόπο μετανοημένος από τη συμπεριφορά του προς τον Σόλωνα, έχοντας κάθε καλή διάθεση να προστατεύσει τον Άδραστο, τελικά δεν καταφέρνει να ξεγελάσει τη σκληρή μοίρα που τον περιμένει. Το γεγονός ότι χάνει τον γιο του λειτουργεί παράλληλα και ως μια τραγική υπενθύμιση των σοφών λόγων του Σόλωνα ότι κανένα δεν μπορείς να τον κρίνεις ως ευτυχισμένο, αν δεν δεις το τέλος του.

Η νουβέλα αυτή είναι ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αντιπαράθεσης του ελληνικού κόσμου και του κόσμου της Ασίας λειτουργώντας ως απόδειξη για το γεγονός ότι η σύγκρουση Ελλήνων και Ασιατών δεν είναι μόνο πολεμική αλλά και πολιτική και πνευματική. Είναι σημαντικό εντούτοις να επισημανθεί ότι ο Ηρόδοτος δεν παρουσιάζει την ευνοϊκή στάση των θεών προς τους Έλληνες ως κάτι ακαθόριστο αλλά ως κάτι που στηρίζεται σε μια αδυσώπητη και αυστηρά δομημένη αιτιοκρατία. Οτιδήποτε παραβιάζει τη φυσική ή ηθική τάξη τιμωρείται από τους θεούς, ώστε να καθοριστεί η λεπτή γραμμή που δεν πρέπει να υπερβαίνει ο άνθρωπος. Χωρίς αυτά τα αυστηρά όρια δεν θα υπήρχε «κόσμος» δηλαδή τάξη.

Ως εκπρόσωπος του ασιατικού κόσμου ο Κροίσος κρίνει δυο μόνο στοιχεία ως επαρκή και αναγκαία για ευτυχία, τον πλούτο και τη δύναμη που πηγάζει από τη βασιλική εξουσία.

Αντίθετα ο Σόλων, ως εκπρόσωπος των Ελλήνων, αντιπροσωπεύει την τιμή, το μέτρο, τη σχετικότητα των ανθρωπίνων πραγμάτων, τη σύνεση, θεωρώντας ότι κανείς δεν μπορεί να θεωρηθεί ευτυχισμένος πριν από το τέλος του. Αυτό γιατί το ευτυχισμένο τέλος έρχεται σαν μια τελική επιβράβευση και συγκατάθεση των θεών στη ζωή όλων όσοι έχουν ζήσει ένα χρηστό βίο. Κατ' αντίθεση με τις αρετές που εκπροσωπεί ο Σόλων, οι οποίες εκφράζουν στο σύνολό τους τον Ελληνικό κόσμο, στην Ασιατική πλευρά προβάλλει κατ' αντιπαράθεση ο πλούτος, η έπαρση της αυτάρκειας, η υπεροψία, η απώλεια του μέτρου και η ματαιότητα των εγκοσμίων. Αυτός ο δεσποτισμός και η υβριστική προβολή της εξουσίας φαίνεται και σε μια σειρά από άλλες νουβέλες με προεξάρχουσα αυτή του Γύγη και του Κανδαύλη όπου ο υπήκοος υποχρεούται να υποταγεί στον αφέντη του. Η τυφλή δύναμη σε όλο της το μεγαλείο αντιπαρατίθεται με το ελεύθερο πνεύμα του ελληνικού κόσμου.

Η νουβέλα του Σόλωνα και του Κροίσου μπορεί ίσως να αποτελεί παράλληλα και ένα καθρέφτισμα της εξουσίας του Περικλή στην Αθήνα. Άλλωστε, η ιστορία του Κροίσου είναι διάσπαρτη από αθηναϊκά ονόματα. Αθηναίος είναι ο Τέλλος, την ιστορία του οποίου επικαλείται ο Σόλων ως ένα παράδειγμα ευτυχισμένου ανθρώπου, αλλά και το όνομα Κροίσος είναι αθηναϊκό αφού προέρχεται από την οικογένεια των Αλκμεονιδών. Μήπως η άνοδος και η πτώση του Κροίσου προδιαγράφει το ίδιο τέλος και για τον Περικλή; Μήπως η αλαζονεία του λυδού μονάρχη επιβιώνει και στην Αθήνα;

Έχοντας παράλληλα κατά νου τα γεγονότα της κύριας αφήγησης μπορούμε επίσης να προτείνουμε και μια άλλη λειτουργική χρησιμότητα της νουβέλας του Κροίσου και του Σόλωνα. Ποια ήταν η κατάληξη του Κροίσου; Ότι ενώ βρίσκεται στην πυρά τελικά σώζει τη ζωή του χάρη στην επίκληση στον Σόλωνα (*Σόλων, Σόλων, Σόλων*) και γίνεται σύμβουλος του Κύρου. Εδώ φαίνεται η καταλυτική επίδραση της νουβέλας στην κύρια ιστορική αφήγηση. Ένας αλαζόνας, υπερφίαλος ηγέτης που έχει χάσει παντελώς την έννοια του μέτρου, μπολιάζεται από τον έλληνα σοφό και λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής της ελληνικής σοφίας με την ιδιότητά του ως συμβούλου. Μήπως το σχήμα αυτό αν δοθεί πιο γενικευτικά μπορεί να καταδείξει και τον τρόπο κατά τον οποίο ο ελληνικός κόσμος μπολιάζει πολιτισμικά τον κόσμο της ανατολής;

Παραλληλισμό ανάμεσα στην εν λόγω νουβέλα μπορούμε να δούμε και μέσω της επανάληψης του μοτίβου του τριπλασιασμού. Ο σοφός Σόλωνας ρωτάται τρεις φορές

ποιον άνθρωπο θεωρεί ως τον πιο ευτυχισμένο. Ο Σόλων απαντά διαδοχικά ότι πιο ευτυχισμένους από τους ανθρώπους θεωρεί τον Τέλλο τον Αθηναίο, τον Κλέοβη και τον Βίτωνα. Σε ένα άλλο σημείο της ιστορικής αφήγησης ο Αιγύπτιος βασιλιάς Ψαμμήτιχος δοκιμάζεται τρεις φορές από τον θριαμβευτή βασιλιά Καμβύση αλλά δεν συγκινείται ούτε όταν του παρουσιάζεται μπροστά του η σκλαβωμένη, ταπεινωμένη πριγκίπισσα ούτε όταν βλέπει τον καταδικασμένο πρίγκιπα με χαλινάρι στο στόμα και σχοινί στον λαιμό. Αναστατώνεται όμως, όταν βλέπει ένα παλιό του φίλο να ζητιανεύει έχοντας χάσει την υψηλή του θέση. Ο Αιγύπτιος βασιλιάς εξηγεί ότι η συμφορά της οικογένειάς του ξεπερνά τα δάκρυα αλλά αυτό δεν συμβαίνει με τον παλιό του φίλο. Ο Καμβύσης αναγνωρίζει τη σοφία του Ψαμμήτιχου όπως ο Κύρος αναγνώρισε τη σοφία του Κροίσου κρατώντας τον κοντά του ως σύμβουλο όπως και ο Καμβύσης τον Ψαμμήτιχο. Ο Κροίσος, σε ένα παρόμοιο παραλληλισμό, κλαίει για την κατάντια του αιγύπτιου βασιλιά συγκρίνοντάς την με τις δικές του συμφορές.

Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι η προκλητική αλαζονεία του Κροίσου θα τιμωρηθεί τελικά δυο φορές. Την πρώτη φορά μέσω του θανάτου του γιου του στην αμέσως επόμενη νουβέλα του Αδράστου και αρκετά αργότερα όταν ο Κροίσος συλλαμβάνεται από τον Κύρο και χάνει την εξουσία του. Το γεγονός ότι ο Κροίσος τιμωρείται δύο φορές δεν πρέπει να παραξενεύει τον αναγνώστη αφού μετά την πρώτη τιμωρία ο Κροίσος δεν φαίνεται να συνέρχεται αλλά επαναλαμβάνει την ίδια αλαζονική του συμπεριφορά.

Παραλληλισμό μπορούμε να δούμε και στην ιστορία του Κροίσου και στην ιστορία του Ξέρξη. Όπως ο Σόλωνας αρνείται να ενστερνιστεί την άποψη του Κροίσου περί ευτυχίας και να υποταχτεί ως υπήκοος σε αφέντη, έτσι και οι Σπαρτιάτες αρνούνται να προσκυνήσουν τον Ξέρξη. Μήπως τα νήματα αυτά που ενώνουν σχεδόν αδιόρατα την ηροδότηα αφήγηση καθρεφτίζουν και την περήφανη στάση ολόκληρης της Ελλάδας προοικονομώντας τελικά τον θρίαμβό της επί της Περσίας; Μήπως η αλαζονεία του λυδού μονάρχη Κροίσου απεικονίζει και την αλαζονεία των Περσών που τελικά τιμωρείται με την ήττα τους;

3.3 Ο λειτουργικός ρόλος της νουβέλας του Αδράστου

Η νουβέλα του Αδράστου έρχεται ως επιστέγασμα αυτού που ουσιαστικά προοικονομείται στην προηγούμενη νουβέλα του Κροίσου και του Σόλωνα. Στο πρώτο επεισόδιο παρουσιάζεται το όνομα ενός ξένου που ζητά και λαμβάνει καθαυτό από τον βασιλιά Κροίσο. Το όνομά του είναι σημαδιακό καθώς ονομάζεται Άδραστος (αυτός που δεν μπορεί να ξεφύγει από τη μοίρα του). Αν και στην ιστορία αυτή ο Κροίσος έχει όλα τα φόντα ενός σώφρονος και νουνεχούς βασιλιά η καταστροφή του είναι ήδη προειλημμένη. Ούτε η μεγαλόψυχη φιλοξενία του Αδράστου, ούτε η ζεστή πατρική προστασία που προσφέρει στον γιο του και ο γάμος με τον οποίο ελπίζει ότι θα τον προστατέψει, θα σταθούν ικανά να αποτρέψουν το μοιραίο. Είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί ότι η συμφορά πλήττει τον Άτη και όχι τον άλλο γιο του Κροίσου, ο οποίος είναι κωφάλαλος και σακάτης. Είναι μήπως και αυτό ένα στοιχείο που αποδεικνύει ότι η συμφορά είναι αυστηρά κατευθυνόμενη από τους θεούς ως θεία δίκη στην αλαζονεία του λυδού μονάρχη;

Ένα άλλο στοιχείο που αποδεικνύει το ανέκκλητο της καταστροφής είναι το γεγονός ότι όλοι οι εξωτερικοί παράγοντες έχουν σχεδόν συνωμοτήσει, για να πείσουν τον Κροίσο να βάλει την σφραγίδα του στον χαμό του γιου του. Αρχικά, οι Μυσοί που τον πιέζουν να δώσει συνοδεία με αρχηγό τον Άτη, ύστερα ο ίδιος του ο γιος που παραπονιέται ότι θα φανεί κατώτερος των περιστάσεων, αν αυτός ως ο διάδοχος του λυδικού θρόνου δεν ηγηθεί του κυνηγιού και τέλος και ο Άδραστος που τον διαβεβαιώνει ότι θα τον προστατεύσει.

Αν δεχθούμε λοιπόν, και όλα συνηγορούν υπέρ αυτού, ότι η συμφορά του Κροίσου ήταν θεόσταλη, ποιος θεός είναι ο βασικός «αίτιός» της; Μα, ποιος άλλος από τον ξένιο Δία, τον θεό της φιλοξενίας και της κάθαρσης, ο οποίος έχει σαφώς οργιστεί από την επονείδιστη αποπομπή του σοφού Σόλωνα που λες και ήταν εντεταλμένος των θεών για να λογικήσει τον υπερόπτη Κροίσο. Αν λοιπόν η νουβέλα του Κροίσου και του Σόλωνα απεικονίζουν την ύβρη του Κροίσου η νουβέλα του Αδράστου λειτουργεί ως τίσση στην αλαζονική στάση του λυδού μονάρχη. Η τελική εξέλιξη προοικονομεί τα λεγόμενα του Σόλωνα περί «φθονερού θείου» και περί αστάθειας της ανθρώπινης ζωής και της τύχης.

Συσχέτιση της ιστορίας του Αδράστου μπορεί να γίνει και με τη νουβέλα «Το δακτυλίδι του Πολυκράτη» με τη διαφορά ότι εκεί ο Πολυκράτης πληρώνει ο ίδιος την υπεροψία

του, ενώ στη νουβέλα του Αδράστου την υπεροψία του Κροίσου πληρώνει ο γιος του. Ας μην ξεχνούμε επίσης ότι ο Κροίσος αγνοεί και μια άλλη κληρονομική ενοχή που προέρχεται από τον Γύγη μέσω της δολοφονίας του Κανδαύλη. Εξάλλου ο λυδός βασιλιάς φαίνεται τριπλά αμαθής, εφόσον αδιαφορεί και για τη δυστυχία του κωφάλαλου και ανάπηρου παιδιού του. Ο Άδραστος γίνεται το εκτελεστικό όργανο της μοίρας που εξυπηρετεί και έναν άλλο ρόλο αφού μέσω της αυτοκτονίας του οδηγείται στην κάθαρσή του.

Πώς επιλέγει όμως ο Ηρόδοτος να μας παρουσιάσει την ιστορία του; Ποια ονόματα χρησιμοποιεί και για ποιο λόγο; Αν πάρουμε τα πράγματα από την αρχή το όνομα του ξένου, όπως έχουμε πει και αρχικά, προοικονομεί την επερχόμενη καταστροφή εφόσον ο Άδραστος είναι αυτός που δεν μπορεί να ξεφύγει από την μοίρα του. Από πού όμως έρχεται η προειλημμένη καταστροφή; Από έναν κάπρο που στην ελληνική μυθολογία παρουσιάζεται σαν το φοβερότερο θηρίο και ως όργανο της οργής των θεών που πλήττει τον Κροίσο μέσω της απώλειας του γιου του Άτη. Μήπως και εδώ υπάρχει συμβολισμός; Με μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση, σύμφωνα και με τον Μαρωνίτη (1965: 207) η ιστορία του Άτη μας θυμίζει τον μύθο του Άττυος που τιμούσαν οι Λυδοί ως τον πρόωρα χαμένο εραστή της Ρέας. Ο Άττης θεωρούνταν όχι μόνο σύμβολο της νεότητας αλλά επιπρόσθετα και σύμβολο της μοίρας των ανθρώπων που είναι ιδιαίτερα ευμετάβλητη. Όλες οι πτυχές λοιπόν στην ιστορία του Κροίσου και του Αδράστου προεξαγγέλουν μια ανέκκλητη καταστροφή.

Πώς όμως η νουβέλα αυτή επηρεάζει την βασική αφήγηση και για ποιο λόγο η συμφορά πλήττει τον Κροίσο ξανά μετά την ήττα του από τον Κύρο; Τα ερωτήματα αυτά μπορούν να απαντηθούν μόνο αν δούμε πώς ο κτυπημένος από τη μοίρα Κροίσος συνεχίζει τη ζωή του. Το τραγικό τέλος του Άτη κρατά τον Κροίσο άπρακτο για δύο ολόκληρα χρόνια τα οποία ο Ηρόδοτος αναφέρει εν τάχει, ίσως γιατί δεν μας ενδιαφέρουν για την εξέλιξη της βασικής ιστορίας. Αιτία για την επαναδραστηριοποίηση του Κροίσου στέκεται η ενίσχυση των Περσών και η πρόθεσή τους να τους σταματήσει πριν ενισχυθούν περισσότερο. Ουσιαστικά ο βασιλιάς των Λυδών κινείται εναντίον του περσικού κράτους από απληστία και διάθεση για εκδίκηση. Αρχικά όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος από όρεξη για μια περιοχή που ήθελε να την προσθέσει στις κτήσεις του και γιατί επιθυμούσε να εκδικηθεί τον Κύρο για τη νίκη του επί του Αστυάγη, που ήταν γαμπρός του Κροίσου και βασιλιάς των

Μήδων. Τα πράγματα όμως δεν εξελίσσονται όπως προβλέπει ο Κροίσος και κινδυνεύει να χάσει τη ζωή του δυο φορές.

Από ποιους, όμως, διασώζεται; Από τα δύο άτομα που στις δύο νουβέλες είχε υποτιμήσει περισσότερο. Στη νουβέλα του Αδράστου ο Κροίσος θεωρεί άχρηστο τον άλαλο και σακάτη γιο του. Ο Ηρόδοτος ίσως σκόπιμα, δεν αναφέρει ούτε καν το όνομά του, για να δείξει την περιφρόνηση της οποίας τύγχανε από τον ίδιο του τον πατέρα. Το άλαλο αυτό λοιπόν παιδί σώζει τον Κροίσο από θανάσιμο κτύπημα, όταν βλέποντας ένα Πέρση πολεμιστή να ετοιμάζεται να τον κτυπήσει αναφωνεί *«Άνθρωπέ μου, μη σκοτώσεις τον Κροίσο»*. Η νουβέλα του Αδράστου έτσι ξαναζωντανεύει, για να λογικεύσει τον Κροίσο, κάτι όμως που δεν συμβαίνει. Ο Κροίσος, λοιπόν, πρέπει να τιμωρηθεί ξανά.

Πώς όμως συμβαίνει αυτό; Ο Κροίσος ηττάται από τον Κύρο, συλλαμβάνεται και ανεβαίνει στην πυρά. Την κρίσιμη στιγμή και ενώ η φωτιά πλησιάζει αναφωνεί τρεις φορές *«Σόλων, Σόλων, Σόλων»*. Η επίκληση αυτή γεμίζει με περιέργεια τον Κροίσο που ζητά να μάθει ποιος είναι ο άνθρωπος που επικαλείται ο Κροίσος. Η αφήγηση της ιστορίας του Σόλωνα κάνει τον Κύρο να μετανιώσει για την πρόθεσή του να θανατώσει τον Κροίσο από φόβο μήπως μια παρόμοια συμφορά πλήξει και τον ίδιο. Στο σημείο αυτό, όμως, τα γεγονότα δεν εξελίσσονται όπως θα αναμέναμε. Σύμφωνα με την ηροδοτεία αφήγηση οι υπηρέτες του Κύρου δεν προλαβαίνουν να σβήσουν τη φωτιά και ο Κροίσος φαίνεται καταδικασμένος. Ο Κροίσος πλέον είναι έρμαιο στα χέρια των θεών όμως χρειάζεται να σωθεί γιατί πρέπει να επιβεβαιώσει την υλοποίηση της κατάρας που τον έχει κτυπήσει. Αν ο Κροίσος δεν ζούσε δεν θα μάθαινε ποτέ γιατί πραγματικά τιμωρήθηκε τόσο σκληρά. Και η εξήγηση αυτή είναι αναγκαία ώστε να καταδειχθεί ο ανέκκλητος χαρακτήρας του ανθρώπινου πεπρωμένου. Έτσι την πιο κρίσιμη στιγμή επικαλείται τον Απόλλωνα που στέλλοντας καταιγίδα σβήνει ολότελα την πυρά.

Γιατί άραγε η ιστορία του Κροίσου τελειώνει με αυτό τον θαυμαστό τρόπο; Γιατί ο Κύρος δεν μπορεί να σώσει τον Κροίσο και αντί αυτού χρειάζεται η παρέμβαση ενός θεού; Μήπως αυτή η εξέλιξη δείχνει την ικανοποίηση των θεών για τη μεταμέλεια του Κροίσου; Η εξήγηση αυτή είναι ίσως η πιο πειστική αν θυμηθούμε την ιστορία του λυδού βασιλιά. Ο Κροίσος διασώζεται μόνο όταν έχει μετανιώσει για την προσβολή του στον σοφό Σόλωνα και όταν αντιλαμβάνεται την μεγάλη αλήθεια των λόγων του. Η περαιτέρω τιμωρία του

θα ήταν ανώφελη εφόσον είχε χάσει ήδη πολλά: τον γιο του Άτη, το βασίλειό του, και το μεγαλείο που τον συνόδευε.

Ποια είναι, όμως, η εξέλιξη του Κροίσου μετά τη σωτηρία του από τον Απόλλωνα. Όπως πληροφορούμαστε από τον Ηρόδοτο ο Κροίσος παραμένει στην Ασία και βαθιά επηρεασμένος από την κοσμοθεωρία του σοφού Σόλωνα μετατρέπεται σε ένα πολλαπλασιαστή της ελληνικής σοφίας με την ιδιότητά του ως συμβούλου του Κύρου. Παράλληλα, μπορεί να διατυπωθεί το επιχείρημα ότι ο Κροίσος έπρεπε να παραμείνει ζωντανός, για να καταδειχθεί η πολιτισμική καταλυτική επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στην Ασία που τελικά μπολιάζει τον κόσμο της Ανατολής.

Η νουβέλα του Αδράστου, λοιπόν, ως συνέχεια της νουβέλας του Σόλωνα κατέχει σημαντική θέση στην ιστορική αφήγηση. Χωρίς αυτήν ο Κροίσος δεν θα πλήρωνε την υβριστική του συμπεριφορά απέναντι στον Σόλωνα και δεν θα αντιλαμβανόταν τις επιπτώσεις που έχει μια τέτοια στάση. Επίσης μέσω της νουβέλας του Αδράστου καταδεικνύεται ότι ο Κροίσος δεν συμμορφώνεται πλήρως ακολουθώντας μια σώφρονα στάση ζωής γεγονός που καθιστά επιβεβλημένη την περαιτέρω τιμωρία του μέσω της σύλληψης του από τον Κύρο και την κατάλυση της εξουσίας του.

3.4 Ο λειτουργικός ρόλος της ιστορίας του Αστυάγη και του Άρπαγου

Η νουβέλα του Αστυάγη και του Άρπαγου, που είναι και η μεγαλύτερη απ' όσες εξετάζουμε, διασυνδέεται άρρηκτα θα μπορούσαμε να πούμε με την κύρια ιστορική αφήγηση. Χωρίς την ιστορία αυτή δεν θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε κάτω από ποιες περιστάσεις η εξουσία των Λυδών μεταβαίνει στους Πέρσες. Πρόκειται για ένα πραγματικά κομβικό σημείο της ιστορίας που αναδεικνύει στο προσκήνιο έναν από τους βασικότερους ασιάτες ηγέτες, τον Κύρο.

Στη νουβέλα αυτή ο Αστυάγης βλέπει στον ύπνο του πως στη θέση του μέλλει να βασιλεύσει ο γιος της κόρης του. Η μοίρα του λοιπόν είναι προδιαγεγραμμένη και όμως, παρόλα αυτά, κάνει τα πάντα για να την αποφύγει. Αναθέτει στον Άρπαγο τη θανάτωση του παιδιού αλλά ο Άρπαγος αποφεύγει να λερώσει τα χέρια του με ένα τόσο απεχθές άγος και δίνει το παιδί σε ένα βοσκό με παρόμοιες εντολές. Η ιστορία όμως επαναλαμβάνεται, αφού ο βοσκός σε συνεννόηση με τη γυναίκα του, κρατά το παιδί

κοντά του και παρουσιάζει τον δικό του γιο, που είχε έρθει στον κόσμο νεκρός, ως το έκθετο παιδί της κόρης του Αστυάγη. Έτσι παρατηρούμε ότι ο Κύρος με μια δαιμονική, θα λέγαμε, συμπαιγνία της τύχης παραμένει ζωντανός. Αυτήν την εξέλιξη παρουσιάζει ο Ηρόδοτος ως προδιαγεγραμμένη, εφόσον ο Κύρος είναι αυτός που επιλέγεται από τη μοίρα, για να διαδεχθεί τον Αστυάγη στον θρόνο και να πάρει την εξουσία από τους Λυδούς.

Στο σημείο αυτό πρέπει, επίσης, να επισημάνουμε ότι ο Ηρόδοτος «εξορθολογίζει» κατά τον Μαρωνίτη (1964: 375) τη σωτηρία του Κύρου που παρουσιάζεται από άλλους συγγραφείς ως ένα γνωστό και θαυμαστό παραμυθικό θέμα. Σύμφωνα με την παράδοση, λοιπόν, ο Κύρος δεν διασώζεται από ανθρώπους αλλά από μια σκύλα ή λύκαινα, κατά παρόμοιο τρόπο που διασώζονται οι ιδρυτές της Ρώμης, Ρώμος και Ρωμύλος. Ο Ηρόδοτος απορρίπτει κατηγορηματικά την εξέλιξη αυτή στο τέλος της νουβέλας σημειώνοντας ότι ο μοναδικός λόγος που δόθηκε μια τέτοια εξήγηση στην ανατροφή του Κύρου είναι γιατί το όνομα της γυναίκας του βοσκού που τον μεγάλωσε ονομαζόταν Κυνώ που σημαίνει σκύλα. Η παρέμβαση του Ηρόδοτου καταμαρτυρεί ότι ο ιστορικός δεν πείθεται από τέτοια υπερφυσική εξέλιξη και επιδιώκει να δώσει μια πιο λογική ερμηνεία του φαινομένου. Με τον τρόπο αυτό συνδέει τη μοιραία ανάδειξη του Κύρου ως βασιλιά με την καταλυτική παρέμβαση των ανθρώπων που φαίνεται να λειτουργούν αυτόβουλα, στη βάση όμως ενός πολύ πιο ισχυρού, θεϊκά καθορισμένου, προτύπου.

Χωρίς τη νουβέλα του Αστυάγη και του Άρπαγου δεν θα μπορούσαμε παράλληλα να αντιληφθούμε την πραγματική αιτία της σύγκρουσης των τριών αντρών. Πώς είναι δυνατόν άλλωστε, υπό άλλες περιστάσεις, να συμμαχήσει ένας Λυδός, ο Άρπαγος, με ένα Πέρση, τον Κύρο, ενάντια σε έναν άλλο Λυδό και μάλιστα βασιλιά του πρώτου, τον Αστυάγη; Το κοινό σημείο που δένει τους δύο συμμάχους είναι το μίσος. Ο Άρπαγος μισεί θανάσιμα τον Αστυάγη γιατί δολοφόνησε το παιδί του και του το πρόσφερε ως γεύμα ενώ ο Κύρος μισεί τον Αστυάγη γιατί αποπειράθηκε να τον δολοφονήσει. Πρέπει εδώ όμως να επισημανθεί ότι ο Κύρος δεν θα εκστράτευε εναντίον του Αστυάγη αν ο Άρπαγος δεν του γνωστοποιούσε την ύπουλη στάση του βασιλιά εναντίον του. Από την άλλη μεριά ο Άρπαγος δεν θα υποκινούνταν με τόσο μίσος εναντίον του Αστυάγη αν ο ίδιος δεν σκότωνε το παιδί του και δεν ενεργούσε με τόσο φρικτό τρόπο. Όπως φαίνεται, λοιπόν, οι ίδιες οι ενέργειες του Αστυάγη προκαλούν την καταστροφή του. Είναι σαν ο ίδιος να υποσκάπτει τα θεμέλια της βασιλείας του. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται από τη μια

να καταδειχθεί πως η ανάρρηση του Κύρου στην εξουσία είναι προϊόν ενός προκαθορισμένου προτύπου και από την άλλη ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι προκαλούν τη μοίρα τους να επιβεβαιωθεί, αν και ο ίδιος προσπαθούν με κάθε τρόπο να την αποφύγουν.

Η διασύνδεση όμως της νουβέλας αυτής με τη βασική ιστορική αφήγηση είναι νομίζουμε πιο πολυεπίπεδη απ' όσο τουλάχιστον φαίνεται με μια πρώτη ματιά. Ο Κύρος φαίνεται να υποτάσσει τους Λυδούς και να καταλαμβάνει τη βασιλεία. Εξαιτίας αυτής της εξέλιξης ενισχύεται τόσο πολύ, ώστε τελικά να νικά και τον ίδιο τον Κροίσο. Ποιο κοινό έχουν όμως οι δύο ηττημένοι ηγέτες ο Αστυάγης και ο Κροίσος εξόν από το γεγονός ότι και οι δύο προσβάλλουν τους θεούς με τις πράξεις τους και συμπεριφέρονται αλαζονικά και υβριστικά; Ο μεν πρώτος προσπαθώντας να αγνοήσει τις επιταγές των θεών που θέλουν τον Κύρο κύριο της Ασίας καταφεύγει στην επονεϊδιστη ενέργεια να γίνει ο ηθικός αυτουργός της δολοφονίας του και θέλοντας να εκδικηθεί τον Άρπαγο δολοφονεί εκδικητικά τον γιο του και ο δεύτερος επιδεικνύει παροιμιώδη αλαζονεία αποπέμποντας τον σοφό Σόλωνα που προσπαθούσε να τον συνενώσει μιλώντας του για την ευμετάβλητη τύχη των ανθρώπων. Και στις δύο περιπτώσεις οι αλαζόνες τιμωρούνται και οι φρόνιμοι επιβραβεύονται.

Η νουβέλα του Αστυάγη και του Άρπαγου είναι λοιπόν πολύ σημαντική στη γενικότερη αντίληψη της βασικής ιστορικής αφήγησης. Μέσω αυτής δεν θα μπορούσαμε να δούμε ούτε τον τρόπο ανάδειξης του Κύρου στην εξουσία ούτε και με ποιο θαυμαστό τρόπο οι ανέκκλητες επιταγές της μοίρας χτυπούν τους ανθρώπους που ενεργώντας επιτείνουν απλά την τραγική τους κατάληξη.

3.5 Ο λειτουργικός ρόλος του ανέκδотου του Αρίωνα

Μια πολύ γνωστή παρέκβαση, αυτή του Αρίωνα μπορεί αρχικά να φαίνεται άσχετη με τη βασική ροή της αφήγησης αλλά, όπως παρατηρεί ο Hooker (1989: 141) σχετίζεται με το κύριο θέμα εφόσον η λέξη θαύμα στην συγκεκριμένη παρέκβαση (θῶμα) έχει άμεση συνάφεια με την προσπάθεια του Ηρόδοτου να παρουσιάσει όπως σημειώνει στο προοίμιο «ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά». Αυτό όπως υποστηρίζει είναι μέρος ενός πολύ μεγαλύτερου, θεϊκά καθορισμένου, προτύπου. Ένα τέτοιο μεγάλο και θαυμαστό γεγονός είναι και το ανέκδοτο το οποίο εξετάζουμε. Οι ναύτες αρπάζουν τα πλούτη του Αρίωνα και τον αναγκάζουν να πέσει από το πλοίο. Στην πιο κρίσιμη στιγμή όμως ένα δελφίни τον περισυλλέγει και τον μεταφέρει στη στεριά, στο Ταίναρο.

Η θαυμαστή διάσωση του Αρίωνα από τον Απόλλωνα είναι μια συγκεκριμένη αφηγηματική δομή που κατά την Gray (1995: 185) επαναλαμβάνεται σε πολλές περιπτώσεις μέσα στην ηροδότεια ιστορική αφήγηση. Ο Αρίωνας μέσω του τραγουδιού του ευχαριστεί τον Θεό και γι' αυτό διασώζεται από το δελφίνι όπως ο Κροίσος απευθυνόμενος στον Απόλλωνα γλιτώνει τον θάνατο από την πυρά. Γενικότερα μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο ύμνος ή η προσευχή αποτελούν κοινούς τρόπους επίκλησης των θεών, η παρουσία των οποίων φαίνεται να λειτουργεί καταλυτικά στην ιστορία των ανθρώπων τουλάχιστον στα πλαίσια των ιστοριών του Ηροδότου. Εξάλλου το μοτίβο των αδύνατων ανθρώπων που σώζονται από την παρέμβαση των παντοδύναμων θεών επιβεβαιώνει και την άποψη του Σόλωνα περί αδυναμίας των ανθρώπων να καθορίσουν εξολοκλήρου τη μοίρα τους.

Η παρέμβαση των θεών είναι επιπρόσθετα και κοινό σημείο επαφής της ιστορίας του Αρίωνα και της ιστορίας του Αλυάττη κατά τον Schwabl (1969: 253). Στην ιστορία του Αλυάττη ο Αλυάττης σώζεται από την αρρώστια με θεϊκή παρέμβαση αφού προηγουμένως εγκαταλείπει την πολιορκία της Μιλήτου. Ακόμα μια φορά οι θεοί παρουσιάζονται να ευαρεστούνται από τη σωτηρία μιας ελληνικής πόλης. Κατά παρόμοιο τρόπο ο Αρίωνας σώζεται με θαυματουργικό τρόπο μέσω ενός δελφινιού. Και οι δύο ιστορίες, επίσης, τελειώνουν με τα ευχαριστήρια δώρα των ανθρώπων προς τους θεούς. Ο Αλυάττης προχωρά σε αφιέρωση ενός κρατήρα ασημένιου στους Δελφούς και ο Αρίωνας αφιερώνει ένα δελφίνι στον θεό Ποσειδώνα. Δεν είναι τυχαίο, εξάλλου, το γεγονός ότι ο Ηρόδοτος δεν προχωρά στην αναφορά της προσφοράς του Αλυάττη, μετά το τέλος της ιστορίας του, αλλά μετά το τέλος της ιστορίας του Αρίωνα θέλοντας να καταδείξει, πιθανότατα, τους παραλληλισμούς μεταξύ των δύο ιστοριών.

Η διασύνδεση της ιστορίας του Αρίωνα και της κύριας ιστορικής αφήγησης φαίνεται να είναι πολύ ισχυρή μέσω και της αναφοράς στον Περίανδρο, ο οποίος κατά την πολιορκία της Μιλήτου από τον Αλυάττη διεξάγει έρευνα. Την έρευνα αυτή διεξάγει και στην ιστορία του Αρίωνα, ώστε να διαπιστώσει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ο Αρίωνας ρίχτηκε στη θάλασσα. Παραλληλισμό συναντούμε και σε ένα άλλο σημείο. Όπως στη βασική αφήγηση ο Θρασύβουλος εξαπατά τον Αλυάττη και τον πείθει να εγκαταλείψει την πολιορκία, έτσι και ο Αρίωνας εξαπατά, κατά κάποιον τρόπο, τους ναύτες μέσω του τραγουδιού του, που επιφέρει τελικά τη σωτηρία του και την αντίστοιχη καταδίκη των ναυτών.

Μπορούμε στο σημείο αυτό να κάνουμε και μια άλλη υπόθεση. Ο Αρίωνας που είναι Έλληνας ρίχνεται στη θάλασσα από τους ναύτες που είναι μη Έλληνες και άρα βάρβαροι. Μήπως με τον τρόπο αυτό ο Ηρόδοτος θέλει να καταδείξει την πολιτισμική υπεροχή των Ελλήνων έναντι των βαρβάρων και τελικά τον θρίαμβο των Ελλήνων μέσω και της στήριξης των θεών; Μήπως αυτή η μικρή ιστορία είναι μια μικρογραφία ενός πολύ μεγαλύτερου και πολύ πιθανώς, θεϊκά καθορισμένου προτύπου υπεροχής των Ελλήνων σε όλα τα επίπεδα;

Η ιστορία του Αρίωνα φαίνεται να σχετίζεται με αξιόλογο τρόπο με τη βασική αφήγηση και ως προς ένα άλλο σημείο. Ο Αλυάττης αρρωσταίνει, όταν από φωτιά που έβαλε ο στρατός του κατά το δέκατο έτος της πολιορκίας της Μιλήτου πήρε φωτιά ο ναός της Αθηνάς Ασησιής και κάηκε ολοσχερώς. Ο λυδός βασιλιάς φαίνεται να έχει κτυπηθεί από την οργή της θεάς και δεν γίνεται καλά παρά μόνο όταν κτίζει δύο ναούς στην Αθηνά. Παρόμοια εξέλιξη παρατηρούμε και στην ιστορία του Αρίωνα. Οι ναύτες προσβάλλουν τον Απόλλωνα καθώς ρίχνουν στην θάλασσα ένα ποιητή που τον εξυμνεί άδοντας τον όρθιο νόμο. Η οργή του Απόλλωνα χτυπά τους ναύτες που τιμωρούνται από τον Περίανδρο με θάνατο. Ο Περίανδρος φαίνεται να γνωρίζει καλά τις συνέπειες όλων όσοι αψηφούν τη βούληση των θεών και είναι γι' αυτό, μεταξύ άλλων, που δεν αποφεύγει να τιμωρήσει τους ναύτες. Το γεγονός ότι ο ίδιος μήνυσε στον Θρασύβουλο τον χρησμό που έδωσε η Πυθία στους απεσταλμένους του Αλυάττη δείχνει άλλωστε τη στενή σχέση του με το μαντείο των Δελφών. Πώς μπορούσε εξάλλου να γνωρίζει από πρώτο χέρι ένα χρησμό που απευθυνόταν σε κάποιον άλλο;

Το ανέκδοτο του Αρίωνα φαίνεται όμως, εκτός από τη κύρια ιστορική αφήγηση, να συνομιλεί και με άλλες παρεκβάσεις μέσω της διπλής κρίσης. Ο Αρίωνας αρχικά έχει μπροστά του δύο επιλογές: ή να πεθάνει στο πλοίο και να ταφεί στην ξηρά ή να πηδήσει στη θάλασσα. Παρομοίως δύο επιλογές έχει και ο Περίανδρος που καλείται ή να πιστέψει τον Αρίωνα και να τιμωρήσει τους ναύτες ή να πιστέψει την ιστορία των ναυτών και να τιμωρήσει τον Αρίωνα. Τέτοια διπλή κρίση συναντούμε και στη νουβέλα του Γύγη και του Κανδαύλη. Ο Γύγης καλείται να υπακούσει στο βασιλιά και να δει τη βασίλισσα γυμνή ή να αρνηθεί και πιθανότατα να χάσει τη ζωή του. Η δεύτερη επιλογή είναι ή να σκοτώσει τον βασιλιά και να πάρει για γυναίκα του τη βασίλισσα ή να αρνηθεί και να χάσει τη ζωή του.

Συνομιλία της μικρής αυτής ιστορίας μπορούμε να εντοπίσουμε και με τη νουβέλα του Αστυάγη και του Άρπαγου. Όπως ο Περίανδρος ανακρίνει το πλήρωμα διεξάγοντας έρευνα για τα συμβάντα, έτσι και ο Αστυάγης ανακρίνει τον βοσκό, για να ανακαλύψει τι έγινε με τον Κύρο. Με παρόμοιο τρόπο επίσης που ο Άρπαγος αναγκάζεται να πει την αλήθεια λόγω της παρουσίας του βοσκού, έτσι και οι ναύτες αναγκάζονται να ομολογήσουν λόγω της παρουσίας του Αρίωνα.

Κεφάλαιο 4

Κοινά μοτίβα στις παρεκβάσεις

Σε όλες τις παρεκβάσεις γενικά παρατηρούνται κάποια κοινά μοτίβα, που δημιουργούν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, που τις διαφοροποιεί από τη μια από την κύρια ιστορική αφήγηση, χωρίς όμως να τους στερεί, από την άλλη, τον λειτουργικό τους ρόλο, που τις καθιστά βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας όπως την παρουσιάζει ο Ηρόδοτος. Τα κοινά αυτά μοτίβα είναι τα θύματα που γίνονται θύτες, το σχήμα ύβρις-τίσις, το μοτίβο του ψευτοδιλήματος, η εμπλοκή ενός ή περισσότερων από τους χαρακτήρες της βασικής ιστορικής αφήγησης στις νουβέλες, η θεϊκή παρέμβαση, το μοτίβο του τριπλασιασμού και το μοτίβο της ανάκρισης. Πιο κάτω αναλύονται εκτενώς τα μοτίβα αυτά.

4.1. Τα θύματα που γίνονται θύτες

Γενικά σε όλες τις παρεκβάσεις παρατηρούμε ότι αυτοί που φαινομενικά παρουσιάζονται ως θύματα τελικά ασκούν ενεργητικό ρόλο στις εξελίξεις δρώντας κατά κάποιο τρόπο ως θύτες. Στην ιστορία του Κανδαύλη ο ίδιος ο βασιλιάς παρουσιάζεται ως θύτης, για να γίνει τελικά το θύμα, ενώ η βασίλισσα μετατρέπεται από θύμα σε θύτη. Παρόμοιο ρόλο φαίνεται να παίζει και ο Γύγης που ενώ στην αρχή φαίνεται να λειτουργεί ως πειθήνιο όργανο του βασιλιά τελικά κερδίζει και την εξουσία και τη βασίλισσα. Το ίδιο μοτίβο

επαναλαμβάνεται και στην ιστορία του Σόλωνα. Ενώ ο Κροίσος λειτουργεί ως θύτης διώχνοντας τον Σόλωνα τελικά μετατρέπεται σε θύμα χάνοντας τόσο τον γιο του όσο και την εξουσία του από τον Κύρο. Στην ιστορία του Αρίωνα ενώ ο Αρίων φαίνεται ότι θα χαθεί άδικα από τους ναύτες παίρνει την άτυπη εκδίκησή του στο τέλος, ενώ οι ναύτες τιμωρούνται για την αδικία τους. Στην νουβέλα επίσης του Αστυάγη και του Άρπαγου ο Άρπαγος φαίνεται να είναι θύμα, εφόσον εξαναγκάζεται από τον Αστυάγη ο οποίος θέλει να τιμωρήσει τον Άρπαγο, επειδή αρνήθηκε να υπακούσει στις διαταγές του, να φάει τον ίδιο του το γιο. Στο τέλος όμως συμμαχεί με τον Κύρο και αφαιρεί την εξουσία από τον Αστυάγη μετατρέπόμενος έτσι σε θύτη. Το ίδιο συμβαίνει και στη νουβέλα του Αδράστου. Ο σκληρά κτυπημένος από τη μοίρα Άδραστος φιλοξενείται από τον βασιλιά Κροίσο ως θύμα της μοίρας αναλαμβάνοντας την προστασία του γιου του βασιλιά, Άτη κατά τη διάρκεια της καταδίωξης ενός άγριου κάπρου. Τελικά, ο Άδραστος μετατρέπεται σε θύτη σκοτώνοντας σε μια άτυχη στιγμή τον Άτη που ανέλαβε να προστατεύει.

4.2. Το σχήμα ύβρις - τίσις

Σε όλη τη διάρκεια των ιστοριών και ειδικά στις παρεκβάσεις, ο Ηρόδοτος χρησιμοποιεί με αριστοτεχνικό τρόπο το διαιώνιο σχήμα «ύβρις – τίσις». Ο Κανδαύλης υποπίπτοντας στην ύβρη της προβολής της ομορφιάς της γυναίκας του που ουσιαστικά θεοποιεί καυχώμενος για την ομορφιά της, τελικά τιμωρείται οικτρα με τον θάνατό του και την απώλεια της εξουσίας του. Με παρόμοιο τρόπο ο Κροίσος πληρώνει την αλαζονεία του αυτοχαρακτηριζόμενος ως ο πιο ευτυχής των ανθρώπων και διώχνοντας τον Σόλωνα. Έτσι χάνει την εξουσία του και κινδυνεύει να απωλέσει και τη ζωή του. Με παρόμοιο τρόπο οι ναύτες που ληστεύουν τον Αρίωνα πληρώνουν τελικά το έγκλημά τους ενώ παρόμοιο μοτίβο συναντούμε και στην ιστορία του Αδράστου. Ο αλαζόνας Κροίσος χάνει τον γιο του Άτη από τα χέρια ενός φιλοξενούμενού του. Το σχήμα αυτό υπάρχει και στην ιστορία του Αστυάγη και του Άρπαγου, εφόσον ο σκληρός βασιλιάς Αστυάγης που θέλει να σκοτώσει τον ίδιο του τον εγγονό και αναγκάζει τον Άρπαγο να φάει το ίδιο του το παιδί, τελικά τιμωρείται χάνοντας την εξουσία του και καταντώντας δούλος στα χέρια ενός υπηκόου του.

4.3 Το μοτίβο του ψευτοδιλήμματος

Ένα άλλο συχνά επαναλαμβανόμενο μοτίβο είναι αυτό του ψευτοδιλήμματος που εντοπίζεται τόσο στη νουβέλα του Αρίωνα με το δελφίни όσο και στην ιστορία του Γύγη

και του Κανδαύλη. Στον Γύγη αρχικά δίνεται η «επιλογή» ή να σκοτώσει τον βασιλιά και να παντρευτεί τη βασίλισσα ή να θανατωθεί ο ίδιος. Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για πραγματική επιλογή αλλά για μονόδρομο (ψευδοδίλημμα ή ψευδεπιλογή). Ο Γύγης ουσιαστικά δεν έχει άλλη διέξοδο παρά να σκοτώσει τον κύριό του και να σώσει τη ζωή του. Κατά παρόμοιο τρόπο το πλήρωμα του πλοίου αφήνει τον Αρίωνα να επιλέξει είτε να πεθάνει στο πλοίο και να ταφεί στην ξηρά είτε να πεθάνει εκτός πλοίου πηδώντας στη θάλασσα. Ο Αρίωνας δεν έχει άλλη επιλογή από το να πηδήξει στη θάλασσα ελπίζοντας σε ένα θαύμα, κάτι το οποίο γίνεται, παρά να αυτοκτονήσει μη αφήνοντας κανένα παράθυρο σωτηρίας. Παρόμοιο δίλημμα έχει και ο Άρπαγος, ή να σκοτώσει το παιδί ή να το αφήσει ζωντανό και να το πληρώσει με τη ζωή του. Τελικά, επιλέγει το δεύτερο με τις γνωστές συνέπειες.

4.4 Η εμπλοκή ενός βασικού χαρακτήρα

Συνήθως οι νουβέλες συνδέονται, παράλληλα, με τη βασική ιστορική αφήγηση μέσω της εμπλοκής σε αυτές κάποιου χαρακτήρα της κύριας ιστορίας. Η ιστορία του Κροίσου π.χ. προκύπτει από την ιστορία του Γύγη μέσω του οποίου η δυναστεία των Ηρακλειδών αντικαταστάθηκε από τη δυναστεία των Μερμνάδων που κατέλαβε την εξουσία. Κατά παρόμοιο τρόπο η ιστορία του Αρίωνα προκύπτει από την αναφορά στον προστάτη του Περίανδρο κατά την προηγούμενη αφήγηση της πολιορκίας της Μιλήτου. Η ιστορία πάλι του Αστυάγη ξεκινά αμέσως μόλις πεθαίνει ο Κυαξάρης και λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος για την ανάρρηση στον θρόνο του Κύρου. Η νουβέλα επίσης του Κροίσου έρχεται μετά την επαίσχυντη αποπομπή του σοφού Σόλωνα και ουσιαστικά λειτουργεί ως απόδοση τιμωρίας στην αλαζονεία του λυδού μονάρχη. Το ίδιο μοτίβο παρατηρείται και στην ιστορία του Αστυάγη και του Άρπαγου, αφού ο Αστυάγης και κυρίως ο Κύρος κατέχουν πολύ σημαντική θέση στη βασική ιστορική αφήγηση.

4.5 Η θεία παρέμβαση

Ένα άλλο κοινό μοτίβο που παρατηρείται στις νουβέλες είναι η παρέμβαση ενός θεού, η οποία μπορεί να μη φαίνεται άμεσα αλλά να εξυπακούεται. Στην ιστορία του Αρίωνα λ.χ. ο Αρίων κάνει το αφιέρωμά του στον Ποσειδώνα, εφόσον θεωρεί ότι η διάσωσή του από ένα δελφίни αποτελεί θεία παρέμβαση. Κατά παρόμοιο τρόπο ο Κροίσος διασώζεται από την πυρά από τον Απόλλωνα μέσω της καταγιγίδας που στέλνει ο θεός ως αντάλλαγμα για τις θυσίες που του πρόσφερε ο Κροίσος. Στην ιστορία του Αδράστου το θείο παρεμβαίνει

πάλι μέσω ενός ονείρου που αποκαλύπτει στον Κροίσο την τραγική μοίρα του γιου του Άτη. Σε αυτήν τη νουβέλα ο φιλοξενούμενος Άδραστος λειτουργεί απλά ως το εκτελεστικό όργανο μιας προειλημμένης μοίρας.

4.6 Το μοτίβο της ανάκρισης

Δεν πρέπει να παραλείψουμε στο σημείο αυτό και το πολύ συχνά επαναλαμβανόμενο μοτίβο της ανάκρισης. Στην ιστορία του Κανδαύλη η βασίλισσα κατά κάποιον τρόπο ανακρίνει τον Γύγη και τελικά τον «καταδικάζει» σε ένα ψευτοδίλημμα. Κατά τον ίδιο τρόπο ο Αστυάγης ανακρίνει τον βοσκό ενώ και ο Περίανδρος ανακρίνει το πλήρωμα για να μάθει την αλήθεια. Μια μορφή ανάκρισης παρατηρούμε άλλωστε και στην ιστορία του Κροίσου, αφού μετά την επίκλησή του στον Σόλωνα προκαλεί την εντύπωση του Κύρου που τον ανακρίνει, για να μάθει τι εννοούσε με την επίκληση στον Σόλωνα, γεγονός που τελικά σώζει τη ζωή του. Δραματική ανάκριση έχουμε και στην νουβέλα του Αστυάγη και του Άρπαγου, εφόσον ο βασιλιάς Αστυάγης ανακρίνει τον υποτακτικό του Άρπαγο, για να μάθει τι απέμεινε τελικά το παιδί της κόρης του.

4.7 Τα παραδείγματα προς αποφυγή των βαρβάρων

Το μοτίβο αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον μιας και ο Ηρόδοτος ξεκινά και τελειώνει την αφήγησή του με παραδείγματα προς αποφυγή συμπεριφορών βαρβάρων ή μη Ελλήνων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η ιστορία του Κανδαύλη, ο οποίος παραβιάζει σε τέτοιο βαθμό την εθιμοτυπία και την αιδώ, ώστε τολμά να εκθέσει τη βασίλισσα στα μάτια ενός κοινού θνητού. Αυτό πηγάζει από την εξουσία ενός αφέντη που έχει απόλυτη κυριότητα πάνω σε ένα χαρέμι χωρίς απαραίτητα να σημαίνει, όμως, ότι αυτή η απολυτότητα μπορεί πάντα να εξελιχθεί σε καλό. Η δυσάρεστη εξέλιξη όμως, όπως παρουσιάζεται να συμβαίνει, είναι κατά τον Mikalson (1983) σχεδόν προδιαγεγραμμένη. Η κατάσταση έπρεπε να είχε τραγική εξέλιξη για τον Λυδό Κανδαύλη όπως είχε άσχημη εξέλιξη για τον Αιγύπτιο Απρίη, όπως και για άλλους βαρβάρους. Αυτή η κανονικότητα που ισχύει σχεδόν νομοτελειακά για τους Πέρσες απουσιάζει επιδεικτικά θα μπορούσαμε να πούμε από τον ελληνικό κόσμο κατά τρόπο που μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι ο Ηρόδοτος υπονοεί ότι τέτοιες απεχθείς πράξεις, πρέπει να αποφεύγονται ή αποφεύγονται κατά κανόνα από τους Έλληνες. Αυτό το επαναλαμβανόμενο μοτίβο άλλωστε τέτοιων κατακριτέων πράξεων υπάρχει και στις υπόλοιπες νουβέλες. Και ο Αρίωνας ρίχνεται στη θάλασσα από μη Έλληνες αλλά και ο Κροίσος, ως ένας άλλος άφρων υβριστής μη Έλληνας

βασιλιάς, ξεπερνά τα όρια του επιτρεπτού και προκαλεί τελικά την καταστροφή του. Γενικά σε όλες τις περιπτώσεις οι βάρβαροι φαίνεται να λειτουργούν με άφρονα τρόπο που τελικά επισύρει την καταστροφή τους κατ' αντιπαράθεση με τους Έλληνες που παρουσιάζονται ως νουνεχείς, προνοητικοί και σώφρονες.

4.8 Η κυκλική σύνθεση

Ένα άλλο κοινό θεματικό μοτίβο που μπορούμε να επισημάνουμε είναι η κυκλική σύνθεση. Σε όλες τις νουβέλες υπάρχει η πορεία άνοδος-κορύφωση-πτώση. Κατά την άνοδο υφάινεται ο βασικός ιστός των γεγονότων, γίνεται δηλαδή η δέση της ιστορίας. Στη συνέχεια προχωρούμε στην κορύφωση των γεγονότων και ακολούθως στην αποκλιμάκωση (λύση). Είναι γι' αυτό τον λόγο, μεταξύ άλλων, που δεν μπορούμε να εντάξουμε μορφολογικά τις μικρές ιστορίες (νουβέλες) στην κύρια ιστορική αφήγηση. Ταυτόχρονα όμως δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε τον καθοριστικό λειτουργικό τους ρόλο εφόσον αποκαλύπτουν βασικές πληροφορίες που διασαφηνίζουν, επεξηγούν, ενισχύουν ή εμβαθύνουν ποικιλοτρόπως τα γεγονότα της κύριας ιστορικής αφήγησης.

Στην ιστορία του Κροίσου ο πέρσης βασιλιάς ευτυχεί να δει την άνοδο της δυναστείας του και γνωρίζει αρχικά την αποθέωση μέσω των κατακτήσεών του. Το ίδιο συμβαίνει και στον Αρίωνα, όταν οι ναύτες μετά τη ληστεία που επιχειρούν, θεωρούν ότι έχουν ευτυχίσει να γίνουν πλουσιότεροι. Παρόμοιο μοτίβο παρατηρούμε στην ιστορία του Κανδαύλη, ο οποίος αισθάνεται ως ένας προικισμένος από τους θεούς άνθρωπος που έχει ευτυχίσει να έχει τέτοια γυναίκα. Ο βασιλιάς Κροίσος θεωρεί ότι προστατεύει τον Άτη αναθέτοντας στον Άδραστο την επιτήρησή του ενώ ο Αστυάγης ζει με την ψευδαίσθηση ότι έχει δώσει το αποφασιστικό πλήγμα στον Άρπαγο αναγκάζοντάς τον να φάει το παιδί του. Μετά την άνοδο όμως ακολουθεί νομοτελειακά η πτώση, η οποία προοιωνίζεται έντονα. Ο Αρίωνας ψάλλει τον όρθιο νόμο προς τον Απόλλωνα κάτι που προοικονομεί την καταστροφή των ναυτών. Ο Γύγης προειδοποιεί τον Κανδαύλη (*«μη δέεσθαι ανόμων»*), ώστε να τον αποτρέψει από το να επιδιώκει άνομα πράγματα, αλλά αυτός δεν συναινεί στη φρόνιμη παράκληση του υπηκόου του προκαλώντας το τραγικό του τέλος. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Κροίσο, αφού ο Σόλωνας στον κολοφώνα της δόξας του τον προειδοποιεί πως κανείς δεν είναι ευτυχής αν δεν έχει ευτυχισμένο τέλος (*οὐ γὰρ τίς ὀ πλούσιος ὀλβιώτερος εἶ μὴ τύχη ἐπίσποιτο πάντα καλὰ ἔχοντα εὖ τελευτῆσαι τὸν βίον*). Ακολουθεί η ραγδαία πτώση, για να καταδείξει το ευμετάβλητο της ανθρώπινης ζωής. Οι

ναύτες τιμωρούνται, ο Κανδαύλης δολοφονείται, ο Κροίσος συλλαμβάνεται και κινδυνεύει να χάσει τη ζωή του ενώ χάνει και τον γιο του Άτη, ενώ ο Άρπαγος ηττάται από τον Κύρο και τον Άρπαγο και χάνει την εξουσία του.

4.9 Το μοτίβο του ονείρου

Ένα άλλο συχνά επαναλαμβανόμενο μοτίβο είναι το μοτίβο του ονείρου. Στην ιστορία του Αστυάγη και του Άρπαγου τα δύο όνειρα που βλέπει ο Αστυάγης γίνονται η αιτία να δώσει το νεογέννητο μωρό της κόρης του Μανδάνης στον Άρπαγο για να το σκοτώσει γιατί απειλεί την εξουσία του. Το μοτίβο αυτό επαναλαμβάνεται και στην ιστορία του Αδράστου και γίνεται η αιτία ο Κροίσος να παντρέψει τον γιο του Άτη εφόσον το όνειρο ήταν ξεκάθαρο. Ο γιος του θα πέθαινε από σιδερένια αιχμή.

Αν θέλουμε να προεκτείνουμε το μοτίβο αυτό μπορούμε να αναφέρουμε και το όνειρο που είδε ο Ξέρξης στο έβδομο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου. Στο όνειρο ένας ψηλός άνδρας προσπαθεί να πείσει τον Ξέρξη να μην αναβάλει την εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας και στέκεται καθοριστικό στην απόφαση που τελικά παίρνει ο μεγάλος βασιλιάς. Καθοριστικό παράγοντα σε αυτήν του την απόφαση στέκεται η απειλή που εκτοξεύεται εναντίον του. Αν δεν υπάκουε στη θεική αυτή εντολή από μεγάλος και τρανός θα γινόταν μικρός και ταπεινός, όπως όταν ξεκίνησε.

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο αποκαλυπτικός χαρακτήρας των ονείρων ισχύει και σήμερα αν και συνηθίσαμε να καθορίζουμε τις ζωές μας στη βάση ενός πολύ αυστηρού ορθολογισμού. Τρανή απόδειξη αυτής της επιβίωσης είναι οι αστυνομικές υποθέσεις της Αγκάθα Κρίστι που, σύμφωνα με τις δηλώσεις της, έβλεπε πρώτα στον ύπνο της και τις κατέγραφε το πρωί. Επίσης διάσημοι μουσικοί έχουν δηλώσει ότι τις συνθέσεις τους τις άκουγαν πρώτα στο όνειρό τους.

4. 10 Το μοτίβο της αρχαίας τραγωδίας

Η αρχαία τραγωδία και τα διδάγματά της επιβιώνουν με θαυμαστό τρόπο στις ηροδοτικές νουβέλες. Ένα παράδειγμα π.χ τραγικής ειρωνείας συναντούμε στην νουβέλα του Αδράστου. Ο Κροίσος καμαρώνει και προστατεύει τον μεγαλύτερο γιο του Άτη γιατί τον άλλο όπως λέει «σακάτης καθώς είναι λέω πως δεν τον έχω». Στην κρίσιμη ώρα όμως και καθώς ένας Πέρσης στοχεύει με βέλος τον Λυδό βασιλιά ο σακάτης γιος του αναφωνεί «άνθρωπέ μου μη σκοτώσεις τον Κροίσο» σώζοντάς τον.

Ομοιότητες μπορούμε να επισημάνουμε σχετικά και με την επιβίωση του σχήματος της ύβρεως της τίσης και της κάθαρσης. Υβρη έχουμε στο σημείο όπου ο Κροίσος θεωρώντας τον εαυτό του τον ευτυχέστερο των ανθρώπων αποπέμπει τον Σόλωνα. Υβριστής μπορεί να θεωρηθεί και ο Κανδαύλης που αλαζονικά επιδεικνύει τα κάλλη της γυναίκας του στον

Γύγη ενώ γνωρίζει πως κάτι τέτοιο ήταν ανεπίτρεπτο. Ο Αστυάγης προκαλεί την τιμωρία σκοτώνοντας ένα αθώο παιδί, τον γιο του Άρπαγου. Επίσης οι ναύτες αναγκάζοντας τον Αρίωνα να ριχτεί στη θάλασσα διαπράττουν ύβρη και προσβάλλουν τους θεούς. Νομοτελειακά όμως οι υβριστές τιμωρούνται. Ο Κροίσος βλέπει την εξουσία του να καταλύεται από τον Κύρο. Ο Κανδαύλης δολοφονείται από τον Γύγη, ο Αστυάγης ηττάται από τον Κύρο και τον Άρπαγο ενώ οι ναύτες τιμωρούνται με θάνατο από τον Πεισίστρατο.

Θαυμαστός είναι ο τρόπος που οι πρωταγωνιστές σε κάποιες νουβέλες επιδιώκουν την κάθαρση. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αναζήτησης της λύτρωσης είναι στην ιστορία του Αδράστου ο οποίος μη μπορώντας να αντέξει τις ενοχές για τον χαμό του Άτη σκοτώνεται πάνω στον τάφο του. Η σιγαλιά του τάφου και το τραγικό τέλος είναι χαρακτηριστικό σχήμα που συναντάμε στην τραγωδία.

Κεφάλαιο 5

Τελικά συμπεράσματα

Οι νουβέλες αποτελούν αναμφίβολα ένα σημαντικότατο κομμάτι της ηροδότειας ιστορικής αφήγησης και δεν μπορούν να θεωρούνται σε καμία περίπτωση περιττές ή άσχετες με τα βασικά γεγονότα. Αυτό άλλωστε καταδεικνύεται από όλες τις νουβέλες που είχαμε να εξετάσουμε, χωρίς τις οποίες η βασική αφήγηση θα ήταν μονότονη και ατεκμηρίωτη.

Εξάλλου όλα αυτά τα μοτίβα που επιμένει να επαναλαμβάνει ο Ηρόδοτος στις νουβέλες αποδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας τη μεγάλη λειτουργική τους αξία αναφορικά με τα γεγονότα που συνθέτουν την κύρια ιστορική αφήγηση. Είναι γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε που δεν μπορούμε υπεραπλουστευτικά και ισοπεδωτικά να εντάξουμε τις νουβέλες στην κύρια αφήγηση ή να τις διαχωρίσουμε από αυτή. Θα μπορούσαμε να τις παρομοιάσουμε με τα κλαδιά ενός δέντρου που ξεχωρίζουν μεν από τον κορμό, αλλά από την άλλη, εκκινώντας από αυτόν, δημιουργούν στο σύνολό τους το δέντρο. Όπως

άλλωστε επισημαίνει ο Immenwahr (1956: 16), ο όρος παρενθήκη πρέπει να αποφεύγεται αφού υποδηλώνει κάτι το μη σημαντικό γεγονός που δεν μπορεί να γίνει επουδενί αποδεκτό στην περίπτωση της νουβέλας. Κανείς, συνεπώς, δεν μπορεί να πει με σιγουριά ότι μια παρέκβαση είναι περισσότερο ή λιγότερο σημαντική από τη βασική ιστορική αφήγηση. Η μόνη διάκριση που μπορεί να γίνει είναι μορφολογικής φύσεως μέσω της διάκρισης τους σε «συντομότερες ή εκτενέστερες μονάδες».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bakker, E.J. (2006) *Brill's Companion to Herodotus*. Brill Online.

Bornitz, H. F. (1968) *Herodot-Studien. Beitrage zum Verstandnis der Einheit des Geschichtswerkes*. Berlin.

De Jong E.J. (2002) *Brill's Companion to Herodotus*, Brill Online.

De Jong E.J. (1987) *Narrators and Focalizers: The Presentation of the Story in the «Iliad»*, 81-90, Amsterdam.

Erbse, H. (1961) *Tradition und Form im Werk Herodotos*. *Gymnasium* 68, 239-257.

Fränkel, H. (1960). *Wege und Formen frühgriechischen Denkens*. Munich.

Gray, V. (2002) *Short Stories in Herodotus Histories*, 13: 291- 317.

Gray, V. (1995) «*Herodotus and the Rhetoric of Otherness*». *AFPh* 116: 185-211.

Griffiths, A. (2006) *Stories and Storytelling In The Histories*. Cambridge: University Press, p 130- 144.

Hooker, J. T. (1989) *Arion and The Dolphin*. *Greece and Rome, Second Series*, Vol. 36, No. 2, p 141- 146.

Immerwahr, H. R. (1956) «*Aspects of Historical Causation in Herodotus*». *TAPha* 85: 16-45.

Jacoby, F. (1913) «*Herodotos*». RE Suppl. 2, 205-520. Stutgard.

Marincola, J. (2006) *Herodotus and The Poetry Of the Past*. Chapter One, p 13-28

Μαρωνίτη, Δ. Ν. (1964) *Ηροδότου Ιστορίαι, Κλειώ, Γκοβόστης*: Αθήνα.

Μαρωνίτη, Δ. Ν. (1965) *ΗΡΟΔΟΤΟΣ. ΟΚΤΩ ΝΟΥΒΕΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ*. Εκδόσεις Άγρα: Αθήνα.

Μαρωνίτης, Δ. (2009) *Ηρόδοτος, οκτώ νουβέλες και τέσσερα ανέκδοτα*. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.

Meier, C. (1987) Historical Answers To Historical Questions: The Origins of History In Ancient Greece, *Arethusa*, 20, 1, *Periodicals Archive Online*, p 41-57.

Mikalson, J. D. (1983) *Athenian Popular Religion*. Chapel Hill.

Payen, P. (2004) «*Franchir, transgresser, résister: autour de Tomyris et Gyrus chez Herodote*». *Metis* 6: 253-81.

Saïd, E. (1978) *La faute tragique*. Paris.

Schwabl, H. (1969) «*Herodot als Historiker und Erzähler*». *Gymnasium* 76: 253-72.

Shapiro, S. (1996) *Herodotus and Solon, Classical Antiquity*. University of California press, Vol. 15, No 2

Stevenson (2010) *Are digressions of Herodote irrelevant?* p. 432. Oxford University Press: Oxford Dictionary Of English.

Σκουτερόπουλος, Ν. Μ. (2001) *Θουκυδίδη Ιστορία*, p. 19-20. Εκδόσεις Πόλις,

Tourraix, A. (1976) «*La femme et le pouvoir chez Herodote. Essai d'histoire des mentalities antiques*». *DHA* 2: 369-86.

Waters, K. H. (1966) «*The Purposes of Dramatisation in Herodotus*». *Historia* 15: 157-71.

Wolff, E. (1964) «*Daw Weib des Masistes*». Munich: *Hermes* 92: 51-81.

Ζωή Σπανάκου (1995) *Αρχαία Ελληνικά (μτφρ.) Ηροδότου Ιστορίες, 22*, Αθήνα, ΟΕΔΒ